

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри

_____ Т.О.Дороніна
(підпис) (прізвище, ініціали)

Реєстраційний № _____

«__» _____ 20__ р.

«__» _____ 20__ р.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Магістерська робота
студентки групи _____ ЗПВШМ-18 _____
(шифр групи)

ступінь вищої освіти : _____ магістр _____

спеціальності : 011 Освітні, педагогічні науки

спеціалізація: Педагогіка вищої школи

(шифр і назва спеціальності)

_____ Герасименко Юлія Анатоліївна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник канд. пед. наук, доцент кафедри

педагогіки Білоус Олена Сергіївна

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)...

Члени ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

_____ (підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

_____ (підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

_____ (підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

Кривий Ріг – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	9
1.1. Проблема формування комунікативної компетентності у педагогічній науці.....	9
1.2. Характеристика змісту, структури і рівнів комунікативної компетентності майбутніх учителів.....	21
Висновки до першого розділу.....	31
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	33
2.1. Характеристика Криворізького державного педагогічного університету.....	33
2.2. Аналіз стану організації формування комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови.....	42
Висновки до другого розділу.....	44
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЗВО.....	46
3.1. Педагогічні умови удосконалення процесу формування комунікативної компетентності студентів.....	46
3.2. Методичні рекомендації щодо формування комунікативної компетентності студентів ЗВО.....	57
Висновки до третього розділу.....	87

ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ	98
Додаток А.....	98
Додаток Б.....	100
Додаток В.....	101

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна освітня концепція орієнтована на впровадження компетентнісного підходу. Його сутність полягає саме у формуванні професійно та особистісно компетентної особистості з активною життєвою позицією, людину, яка критично мислить, уміє вести переговори і сміливо творить навколишній світ та вчиться впродовж життя.

Як показала світова практика, якість освіти нерозривно пов'язана з якісними показниками вчительської діяльності. Зі змінами в суспільстві зростають вимоги до особистості вчителя, до його діяльності. Саме тому на етапі модернізації сучасної освіти в Україні особливо актуальними стають питання підвищення професійної компетентності майбутнього вчителя і особливо комунікативної компетентності як одного з найважливіших її складників.

Проблему компетентності досліджено у роботах Н. Бібік, О. Біляковської, Є. Бондаревської, Б. Гершунського, А. Хуторського, А. Щекатунової. Ці вчені розглядають її як складну систему, що включає знання, уміння, навички та професійно-важливі якості спеціаліста.

Питання професійно-педагогічної компетентності досліджували Л. Васильченко, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, М. Дяченко, П. Зеєр, І. Зимня, О. Пометун, О. Савченко, В. Семиченко, А. Смирнова. Професійно-педагогічна компетентність вивчається у контексті проблеми реалізації особистісних характеристик вчителя, розвитку його професійної свідомості.

Дослідженню комунікативної компетентності присвятили свої праці науковці: Н. Бабич, Ф. Бацевич, А. Богуш, Ф. Буслаєв, М. Вашуленко, О. Горошкіна, С. Караман, О. Потєбня та ін.

Проте до цих пір не існує загальноприйнятого визначення цього поняття, тож будемо намагатися на підставі аналізу наукової літератури розкрити сутність

поняття «комунікативна компетентність» як складника професійної компетентності майбутнього вчителя.

Сучасна освіта ґрунтується на таких підходах: компетентнісно-діяльнісний та особистісно-орієнтовний. Однією з основних характеристик компетентнісного підходу є орієнтація на комунікативність навчання, тому що від комунікації залежить наскільки успішно людина, студент або фахівець зможуть взаємодіяти у своєму суспільстві, а успіх комунікації залежить від сформованості у співрозмовників мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей. Для підвищення конкурентоздатності сучасний фахівець, окрім високого рівня професійних знань повинен опанувати іншомовну комунікативну компетентність. Реалізація цієї задачі вимагає підвищення мотиваційного аспекту вивчення іноземної мови, виявлення і покращення умов вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності.

Освітні установи мають готувати багаторівневого фахівця, спеціаліста широкого профілю із можливістю реалізації себе у декількох суміжних професіях, який може швидко адаптуватися сам та мобілізувати свої знання, набувати нові знання, підвищувати власний професійний рівень. Зміни на ринку праці диктують вимоги до рівня підготовки та розвитку особистісних якостей майбутнього фахівця. На рівні з професійними навичками молоді фахівці повинні мати багате різноманіття особистісних якостей, серед них: здатність до прийняття рішення та вирішення складних проблем, критичне мислення, креативний підхід, когнітивна гнучкість, управління талантами, взаємодія з людьми, емоційне сприйняття, орієнтація на послуги, уміння вести переговори. Майбутній фахівець повинен мати високу комунікативну компетентність, яка є важливою інтегральною якістю і надасть можливість особистості для подальшої найкращої соціальної та професійної реалізації.

Однак недостатня розробленість проблеми і визначила вибір теми

дослідження **«Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів під час фахової підготовки».**

Тему магістерської роботи затверджено на засіданні кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету (Протокол № 4 від 16 листопада 2018 року) та радою фізико-математичного факультету Криворізького державного педагогічного університету (Протокол № 4 від 22 листопада 2018 року).

Роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету за темою кафедри «Теоретико-методологічні засади підготовки майбутнього вчителя в умовах модернізації неперервної педагогічної освіти» (номер державної реєстрації 0119U102693)

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та дослідницьким шляхом перевірити педагогічні умови, ефективного формуванню комунікативної компетентності студентів ЗВО у процесі вивчення іноземної мови.

Перед нами постали наступні **завдання дослідження:**

1. здійснити аналіз наукової літератури з проблеми дослідження і дати наукове обґрунтування та розмежування понять «компетенція», «компетентність», «комунікативна компетентність»;
2. визначити показники та рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки;
3. теоретично обґрунтувати та дослідницьким шляхом перевірити ефективність педагогічних умов формування комунікативної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки;
4. розробити методичні рекомендації щодо формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.

Об'єктом дослідження є процес формування комунікативної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки

Предмет дослідження – педагогічні умови ефективного формування комунікативної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки у ЗВО.

Для розв'язання поставлених завдань застосовувались такі **методи**:

- вивчення та теоретичний аналіз наукових джерел для визначення та порівняння понять «компетентність», «компетенція», «комунікативна компетентність», вивчення навчально-методичної літератури для визначення і класифікації структури комунікативної компетентності;
- систематизація критеріїв, показників та рівнів сформованості комунікативної компетентності;
- порівняння та узагальнення з метою дослідження стану проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки;
- емпіричні – спостереження для визначення усвідомлення важливості вивчення іноземної мови, діагностики рівня сформованості комунікативної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки;
- моделювання – для розробки комплексу моделей практичних занять для формування комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів у процесі вивчення іноземної мови з урахуванням визначених педагогічних умов;
- статистичні – методи математичної обробки та кількісного аналізу отриманих даних для перевірки статистичної значущості результатів застосування моделей практичних занять для формування комунікативної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки з урахуванням визначених педагогічних умов.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці методичних рекомендацій із реалізації умов формування комунікативної компетентності студентів ЗВО у процесі вивчення іноземної мови та розробки практичних занять для формування іншомовної комунікативної компетентності. Результати магістерської роботи апробовано та впроваджено автором у Криворізькому державному педагогічному університеті.

Апробації результатів роботи здійснювалось на:

- засіданнях кафедри педагогіки КДПУ (2018, 2019 рр.);
- семінарах і конференціях, зокрема:
- 8 Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасний рух науки», м. Дніпро, яка проводилася 3-4 жовтня 2019 року;
- регіональному науково-практичному семінарі «Навчання впродовж життя як концептуальна ідея розвитку сучасної моделі освіти», Кривий Ріг, 20 березня 2019 року.

Публікації. Результати досліджень висвітлено у 2 збірниках [10; 11].

Структура роботи. Робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (60 найменувань, із них іноземною мовою – 3). Загальний обсяг роботи складає 101 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

1.1. Проблема формування комунікативної компетентності у педагогічній науці

Реформування освіти становить невід'ємний процес зміни суспільства, економіки, політики. Якість навчання молодого покоління завжди визначає подальше майбутнє суспільства, той напрям, в якому буде розвиватися держава. Тому важливо, щоб процес виховання та освіти допоміг сформувати свідомих, суспільно активних громадян, які б гідно розвивали країну, сприяли її зростанню та процвітанню у різних сферах.

Однією з тенденцій сучасної реформи є компетентнісна освіта. Ця нова тенденція ще тільки набирає обертів, але, за словами О. Пометун, в зарубіжних країнах компетентнісну освіту широко вживають і досліджують вже більш ніж десять років. Також вона позначає, що головну роль для розвитку компетентнісного підходу в освіті зіграли підприємства та бізнес компанії, які ставлять свої вимоги до якості підготовки спеціалістів [40]. Водночас, окрім якісних професійних знань випускники мають, на основі своїх знань, проявляти впевненість під час прийняття рішень та розв'язання задач.

Питаннями компетентнісного підходу у навчанні займаються сучасні вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема Дж. Равен, В. Хутмахер, Н. Буртова, С. Гончаренко, Ю. Жуков, І. Зимня, І. Зязюн, Т. Іванова, Ю. Ємельянов, В. Кан-Калик, І. Макаровська, В. Маркова, Л. Мітіна, І. Нестерова, Н. Ничкало, О. Овчарук, Л. Петровська, А. Хуторський та ін.

Компетентністний підхід набуває актуальності тому, що для учнів,

студентів в результаті навчання та оволодінні професією, виявилось необхідним набуті таких компетентностей, які є важливими для життя в суспільстві та швидкозмінному світі. Освітні установи мають готувати багаторівневого фахівця, спеціаліста широкого профілю із можливістю реалізації себе у декількох суміжних професіях, який може швидко адаптуватися сам та мобілізувати свої знання, набувати нові знання, підвищувати власний професійний рівень. Отже, постійні зміни на ринку праці диктують вимоги до рівня підготовки та розвитку особистісних якостей майбутнього фахівця.

Однією з інших причин важливості впровадження компетентнісного підходу, за висновками Н. Бібік, вважається надлишковість знань, але й в той самий час їх розірваність, недостатній зв'язок із практикою [5, с. 31]. Саме тому, знання повинні бути інтегровані з реальними життєвими або проблемними ситуаціями. Дослідниця також переконує, що необхідно змінити традиційні форми вимірювання знань, а саме тестування, яке більше підходить для перевірки здатності студента відтворювати великі за обсягом навчальні матеріали. Такий вид контролю буде доречний у комплексі з іншими. Як альтернатива і можливості реалізації набутих компетентностей, студентам можуть бути запропоновані певні проблемні ситуації різної складності.

Науковці, які досліджували (Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун) та оцінювали результати процесу навчання, вважають, що компетентнісний підхід змінює мотивацію учнів, наділяє процес пізнання більшим осмисленням, орієнтацією на результат та досягнення. Змінюється підхід до навчання і змінюються його методи – весь процес навчання стає більш діяльнісним, широко застосовуються групові, партнерські форми роботи, застосування міжпредметних зв'язків робить весь процес більш функціональним. Більш важливим є також те, як визначає Н. Бібік, що з'являється інтерес до пізнання, прагнення до успіху, рефлексивність в самооцінці результатів [5].

Учена О. Овчарук визначає головні аспекти сучасного процесу навчання: розвиток в людині необхідних знань та вмінь для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається; розвивати здатність гнучко й оперативно адаптуватися до нових вимог, адекватно реагувати на нові виклики, навчатися впродовж усього життя, розвиватися та творити. Вчена переконує, що в сучасному світі «формування освітніх цілей відбувається не на рівні держав, а на міждержавному, міжнаціональному рівнях, коли основні пріоритети й цілі освіти проголошуються в міжнародних конвенціях та документах і є стратегічними орієнтирами міжнародної спільноти. Держави формують освітню політику, спрямовану безпосередньо на її інтеграцію в міжнародні співтовариства» [36, с. 45].

Розглянемо детальніше базові поняття компетентнісного підходу – «компетентність» та «компетенції». Ці категорії співпадають в багатьох мовах світу, але іноді через неточність перекладу і тлумачення термінів, вважають дослідники, виникають складності в їх вживанні. Ми провели власне дослідження щодо уточнення значення цих термінів з використанням тлумачного англomовного словника Oxford Advanced Learner's Dictionary. У відповідності до словникової статті слово «competence» (мн. «competences»), тобто «компетентність», сформульовано як «здатність щось добре робити» – «the ability to do smth well» і далі наводяться наступні приклади: «здобути високий рівень компетентності англійською мовою» – «to gain a high level of competence in English»; «професійна / технічна компетентність» – «professional / technical competence». Слово «competency» (мн. competencies) тобто «компетенція» вважають синонімом, між ними стоїть знак рівності, але зазначається, що вживається не так часто. В словнику Oxford йому дається наступне визначення – «це навички, яких ти потребуєш в певній роботі або для виконання певного завдання» – «a skill that you need in a particular job or for a particular task» [60,

с. 462]. Отож, ми розуміємо, що немає досить чіткого розмежування між цими двома поняттями, але й в той же час зрозуміло, що категорія «компетентність» є більш широким поняттям яке включає, поєднує в собі вужче поняття «компетенції».

Звернення до словників, дозволяє стверджувати, що компетентність і компетенція – два різних поняття. Великий тлумачний словник сучасної української мови (2005) так трактує поняття «компетентний»: 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий. Який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний. Компетентність за словником – властивість за значенням компетентний (поінформованість, обізнаність, авторитетність), тобто це інтегрована якість, яку має компетентна особа і яка відображає її поінформованість і обізнаність (знання, уміння, навички), авторитетність, яка значною мірою визначається певними вміннями, особистісними якостями й поведінковими характеристиками. Отже, «компетентність» є особистісною і оцінною характеристикою особи, обумовлюється рівнем та якістю її освіти, досвідом та її особистісними властивостями, здатністю до самовдосконалення та творчим підходом до своєї справи.

В тому ж словнику термін «компетенція» визначається як – 1) добра обізнаність із чим-небудь; 2) коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи. Звернення до Енциклопедії освіти (2008), допомагає зрозуміти, що результатом набуття компетенцій є компетентність, яка на відміну від компетенції передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності.

У Законі України «Про освіту» (2017) поняття «компетентність» розкрито як: «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів,

цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та / або подальшу навчальну діяльність» [44].

«Національний освітній глосарій» поняття «компетентність / компетентності» (Competence, competency / competences, competencies) виділяє з документів проекту Тюнінг Європейської Комісії і визначає як динамічну комбінацію знань, розумінь, умінь, цінностей, інших особистих якостей, що описують результати навчання за освітньою / навчальною програмою. Компетентності покладені у основу кваліфікації випускника. Важливим зауваження є те, що компетентність (компетентості) як набуті реалізаційні здатності особи до ефективної діяльності не слід плутати з компетенцією (компетенціями) як наданими особі повноваженнями [33, с. 32].

Серед науковців, які вивчали ці два поняття трактування також відрізняються, але кожне з цих досліджень внесло вагомий внесок у дослідження цього питання. На думку вченої С. Сисоєвої, компетенція – це визначена норма стосовно неперервної освіти, яка задається освітніми стандартами і використовується для формування вимог до результатів навчання. Компетентність – це інтегрована особистісна якість людини (її капітал), що формується на етапі навчання, остаточно оформлюється і розвивається у процесі практичної діяльності та забезпечує компетентний підхід до вирішення професійних завдань. Компетентність є оцінною характеристикою особи. Компетентності особи є її особистісним капіталом і результатом навчання у різних формах формальної, неформальної та інформальної освіти. Компетентністний підхід – це підхід, спрямований на формування компетентності особи [47, с. 21].

Грунтовно аналізує ці два поняття український учений М. Головань. Він висновує, що компетенція характеризує офіційно закріплені повноваження

організації чи посади (робочого місця) конкретного працівника; компетенція визначається державою, установами або особами, які уповноважені організовувати відповідну діяльність. «Компетенція стосується сфери професійної діяльності, в якій працівник компетентний. Компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, готовність і здатність розв’язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях» [12, с. 228].

Поділяючи точку зору М. Голованя, Н. Бібік відзначає те, що компетенції – це «наперед задана соціальна норма освітньої підготовки учня, вчителя, іншого спеціаліста, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері. Компетенції трактуються як реальні вимоги до засвоєння учнями, студентами сукупності знань, способів діяльності, досвіду ставлення до певної галузі, якостей особистості, яка діє в певному соціумі. Вони втілені в Державних стандартах освіти, програмах, критеріях навчальних досягнень освітньо-кваліфікаційних характеристиках підготовки вчителя тощо. Ознакою компетенцій є їхній специфічний предметний або загальнопредметний характер, що дає змогу визначити пріоритетні сфери формування (освітні галузі, навчальні предмети, змістові лінії)» [2, с. 52].

На думку О. Пометун, під компетентністю людини «розуміють спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і розв’язувати, незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності» [40, с. 51].

Отже, компетенції визначаються як більш обмежене, вузьке визначення, як стандарт, який встановлюється державними установами, підприємствами для обов’язкового засвоєння, опанування, а компетентність вже є результатом

набуття компетенцій, що передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності, особистісне бачення вирішення певної проблеми або дії в певній ситуації. Ми погоджуємося з дослідницею В. Ключко, яка вважає, що компетентність є не лише результатом набутих компетенцій, а також вказує і на рівень їх досягнення і засвоєння і тому поняття компетентності включає в себе цілий ряд складових: знання, пізнавальні навички, практичні навички, мотивацію, відношення тощо [22, с. 14].

Одним із важливих аспектів у дослідженні компетентнісного підходу стало визначення його структури. О. Пометун наводить ієрархію з доповіді професора О. Крисана. Отже, ієрархія компетентностей включає: «ключові», «базові» компетентності, які здобуваються протягом всього процесу навчання в школі чи ЗВО, вони не пов'язані з певним предметом, а поєднують цілий комплекс знань, умінь, навичок; загальнопредметні компетентності – набуваються упродовж вивчення того чи іншого предмета / освітньої галузі, для кожного предмета визначаються свої компетентності, які найбільше узагальнюють його; спеціально-предметні – ті, що їх набуває учень при вивченні певного предмету та протягом конкретного навчального року або ступеня навчання.

Загальноєвропейський освітній проект Тюнінг (TUNING) розробив список загальних компетентностей, які можуть характеризувати всі або більшість видів професійної діяльності, та ключових компетентностей, які характеризують соціальне життя та розвиток будь-якої людини в сучасному суспільстві. Розділення на такі дві категорії відбувається в зв'язку з тим, що у проекті Тюнінг поняття компетентності включає знання і розуміння (теоретичне знання академічної області, здатність знати і розуміти); знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань у конкретних ситуаціях); знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті). Отже, з одного боку, компетентності (згідно проекту TUNING) тісно

пов'язані зі знаннями і відносяться до характеристик знань, які описують результати навчання відповідно до освітньої програми. З іншого боку, компетентності характеризують здатність випускника до дії після завершення освітнього процесу, тобто компетенція – це те, що пов'язує знання і дію [30, с. 136].

Загальні компетентності розділено на три групи:

– інструментальні компетентності: здатність до аналізу і синтезу; здатність до організації та планування; базові загальні знання; ґрунтовні базові професійні знання; усна і письмова комунікація рідною мовою; знання другої мови; базові комп'ютерні уміння; уміння управляти інформацією; розв'язання проблем; прийняття рішень;

– міжособистісні компетентності: здатність до критики і самокритики; робота в команді; міжособистісні уміння; здатність працювати в міждисциплінарній команді; здатність спілкуватися з експертами інших галузей; прийняття різноманіття та багатокультурності; здатність працювати в міжнародному середовищі; прибічність етичним цінностям;

– системні компетентності: здатність до застосування знань на практиці; дослідницькі уміння; здатність до навчання; здатність адаптуватися до нових ситуацій; здатність породжувати нові ідеї (креативність); лідерство; розуміння культур і звичаїв інших країн; здатність працювати самостійно; розроблення та управління проектами; ініціативність і підприємницький дух; турбота про якість; прагнення до успіху.

До ключових компетентностей відносяться:

- компетенція в галузі рідної мови;
- іншомовна компетенція;
- математична компетенція і компетенція у галузі фундаментальних природничих і технічних наук;

- комп'ютерна компетенція;
- навчальна компетенція (здатність вчитися);
- міжособистісна, міжкультурна компетенція і компетенція громадянськості;
- компетенція підприємництва;
- культурна компетенція.

Оволодіння і розвиток цими ключовими компетенціями необхідні у всіх сферах життя, забезпечують їх носіїв критичним мисленням, креативністю, відповідністю європейському виміру і активною громадянською позицією. Всі вони служать розвитку особистості, міжособистісній і міжкультурній взаємодії, поліпшенню здатності до працевлаштування.

Співробітники Національної академії педагогічних наук України, запропонували такий перелік ключових компетентностей: уміння вчитись; комунікативна, соціальна компетентність; загальнокультурна; здоров'язберезувальна; громадянська; компетентності з інформаційних і комунікаційних технологій [2, с. 54].

Серед переліку всіх класифікацій ключових компетентностей акцентується увага на формуванні комунікативної компетентності як в рідній мові, так і в іноземних мовах. Спілкування будь-якою мовою надає можливість високої соціальної та професійної реалізації особистості, визначається як здатність висловлювати та інтерпретувати думки, почуття й факти усно та письмово (слухання, говоріння, читання й письмо) і лінгвістично взаємодіяти відповідним чином у всіх різновидах соціальних і культурних контекстів – у навчанні, на роботі, вдома й під час дозвілля які, а в переліку ключових компетентностей проекту Тюнінг комунікативна компетентність займає перше місце.

Дослідженню комунікативної компетентності студентів присвятили свої праці вітчизняні науковці: Н. Бабич, Н. Бібік, А. Богуш, Ф. Буслаєв, С. Караман,

О. Овчарук, О. Пометун, О. Потебня та ін. Над дослідженням розвитку іншомовної комунікативної компетентності працювали М. Галицька, Ф. Бацевич, В. Ключко, С. Козак.

Напрацювання та вдосконалення таких вмінь як комунікативна компетентність та іншомовна комунікативна компетентність є важливим в сучасних умовах глобалізації суспільства, інтеграції української освіти в європейський освітній простір, розширення кордонів щодо наукової та професійної взаємодії країн світу. Європейська якість освіти забезпечується завдяки слідуванню принципу мовного розмаїття та мультилінгвізму або багатомовності (англ. multilingualism). У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти зазначено, що мультилінгвізм є знанням певної кількості мов або співіснуванням різних мов у окремому суспільстві і його слід розрізняти від плюрилінгвізму [16, с. 17]. «Мультилінгвізм» визначається як співіснування декількох мов у єдиному просторі спілкування, а поняття «плюрилінгвізм» трактується як володіння декількома мовами однією людиною. В Резолюції Ради Європи про Європейську стратегію багатомовності («Council Resolution on a European strategy for multilingualism») ключовими виступають наступні положення:

- забезпечення багатомовності для соціального об'єднання, міжкультурного діалогу та розбудови Європейського співтовариства;
- навчання протягом життя;
- багатомовність як фактор, що сприяє конкурентноздатності економіки Європи, мобільності та працевлаштуванню громадян;
- забезпечення мовного розмаїття та міжкультурного діалогу;
- поширення європейських мов у світі [16, с. 5].

З позиції багатомовної освіти та формування комунікативної компетентності в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти

змінюється погляд на мету навчання іноземної мови. Раніше вона трактувалась як просте досягнення «майстерності» у спілкуванні однією, двома або навіть трьома мовами, кожна, з яких розглядалась ізольовано, з «ідеальним носієм мови» в ролі однозначного зразка.

Замість цього, зазначено в рекомендаціях, сформульована нова мета – розвивати лінгвістичний репертуар, в якому присутні усі мовні здібності і мови, які пропонуються для вивчення в освітніх установах, повинні бути урізноманітнені, а студентам слід надавати більше можливостей для розвитку їх плюрилінгвальної компетентності. Більше того, фахівці акцентують увагу на тому, що вивчення мови – це завдання упродовж усього життя, центрального значення набуває розвиток мотивації, умінь та впевненості молодих людей при контакті з новим мовним досвідом у їх соціальному житті [16, с. 19].

Далі звернемося до лінгвістики для розмежування певних ключових слів у нашому дослідженні. Отже, у лінгвістиці розрізняють такі поняття: мова, що являє собою систему знаків; мовлення – процес спілкування засобами мови; мовленнєва діяльність, яка є поєднанням мови та мовлення. Ключовою метою навчання будь-якої мови є саме оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю, а отже комунікацією.

Сучасні дослідники по-різному визначають термін «іншомовна комунікативна компетентність». Із огляду на те, що над дослідженням поняття «комунікативної компетентності» працювала широка група вчених-лінгвістів, з'явилися перелік комбінованих понять, які, тим не менш, пов'язані з предметом нашого дослідження. Поняття «комунікативна компетенція» увів у наукову термінологію американський антрополінгвіст Д. Хаймс, визначивши її як «притаманні людині знання та вміння успішного й ефективного спілкування» [53, с.114]. Вважається, що базовим поняттям стало саме «мовна компетенція». Це поняття було розповсюджено в науковому обігу мовознавцем Н. Хомським. Він

протиставляє поняття «знання мови» (competence) і «використання мови» (performance) [54, с. 44]. За його характеристикою, мовна компетенція – результат індивідуального світосприйняття, хоча на думку інших вчених – це результат соціалізації. Серед схожих понять зустрічаються: «іншомовна компетенція», «комунікативна компетенція», «мовленнєва компетенція», «комунікативна компетентність», «іномовна комунікативна компетентність» та «іншомовна професійно-комунікативна компетенція». Тому, можна зробити висновок, що комунікативна компетентність включає в себе і знання про мову, і навички мовлення.

Вітчизняний учений-лінгвіст Ф. Бацевич чітко розрізняє мовну і комунікативну компетенцію. За його словами «мовна компетенція – знання учасниками комунікацій мови (мовного коду), тобто правил, за якими формуються правильні мовні конструкції та повідомлення, здійснюється їх трансформація» [2, с. 138]. В той же час, щоб бути успішним у спілкуванні, тільки знань мови не достатньо і в цьому випадку важливо володіти комунікативною компетенцією, тобто використовувати мову в різних ситуаціях спілкування, в різних умовах, знайти спільну мову з кожним адресатом. Ми поділяємо думку лінгвіста і вважаємо важливим для нашої роботи те, що комунікативну компетенцію людина удосконалює все своє життя в різноманітних життєвих ситуаціях, обставинах і кожного разу з новими співрозмовниками.

У східнослов'янську лінгвістику цей термін був уперше запропонований російським ученим М. В'ятутневим. Він розглядає «комунікативну компетенцію» як здібність людини спілкуватися в трудовій та навчальній діяльності, використовуючи різні види мовленнєвого спілкування, задовольняти власні інтелектуальні потреби [2, с. 38].

На основі теоретичного аналізу робіт, присвячених вивченню комунікативної компетентності, ми доходимо висновку, що комунікативна

компетентність – це об'єктивне сприйняття партнерів по взаємодії, знаходження відповідного стилю й тону спілкування, урахування індивідуальних особливостей, вміння активно слухати, вільно володіти вербальними, невербальними засобами комунікації.

Особливе місце комунікація займає у професійній діяльності фахівців у педагогічній сфері, адже праця педагога – це завжди спілкування. Більшість робочого часу вони витрачають на ті чи інші види спілкування. Від того, наскільки вони грамотно побудують своє спілкування з підростаючим поколінням, залежить результат їх професійної діяльності, а це майбутнє нашої країни. Тому мова у майбутніх педагогів виступає як носій інформації і як засіб впливу на інших людей. Саме тому вона повинна бути виразною, логічно-структурованою, грамотною, адже всі ці якості мови безпосередньо впливають на особистість іншої людини, її думку, настрій, вчинки і на все подальше життя.

1.2. Характеристика змісту, структури і рівнів комунікативної компетентності майбутніх учителів

Для глибшого розуміння комунікативної компетентності необхідно визначити складові компоненти, які вона в себе включає.

При спробі виділити структурні компоненти комунікативної компетентності ми зустрічаємося з відсутністю єдиного підходу до даної проблеми. Зокрема, автори виділяють наступні компоненти комунікативної компетентності:

- знання й уміння (Л. Петровська);
- знання, уміння, навички й способи (Л. Мітіна);
- знання, уміння, позиції, якості (В. Маркова);
- комунікативні здібності, комунікативні вміння й комунікативні знання,

адекватні комунікативним завданням і достатні для їхнього рішення (О. Сидоренко);

– комунікативну спрямованість, комунікативну поінформованість (знання, уміння, навички), комунікативні здатності (І. Попова);

– сукупність знань, умінь і диспозицій (установок і ціннісних орієнтацій) (Ю. Жуков);

– когнітивні (орієнтованість, психологічні знання й перцептивні здібності), емоційні (соціальні установки, досвід, система відносин особистості) і поведінкові (уміння й навички) складові (І. Макаровська);

– понятійно-операціональний блок (знання й уміння) і особистісний (якості, позиції) (І. Нестерова).

На погляд учених Б. Шпітсберга та В. Купаха, найбільш повною і доречною є трикомпонентна структура комунікативної компетентності [59]. Вони наголошують, що структурними компонентами комунікативної компетентності особистості виступають знання (усвідомлення того, яка комунікативна поведінка є найбільш влучною в певній ситуації), уміння (здатність застосувати цю поведінку в даному контексті) та мотивація (прагнення ефективної та компетентної комунікації).

Багато вітчизняних дослідників (М. Кайдалова, С. Максименко, О. Павленко) у структурі комунікативної компетентності фахівця виокремлюють когнітивний, емоційно-оцінний та поведінковий компоненти. До когнітивного компоненту відносять знання мови; знання з теорії та психології спілкування, знання правил ділового етикету та інтеркультурних умовностей, знання засобів впливу на людей та прийомів справляти враження, вміння формувати імідж, знання засобів і прийомів встановлення, підтримки і завершення мовленнєвого контакту для досягнення певної мети; адекватна орієнтація фахівця в собі, партнерах, у ситуації професійного спілкування та конкретних комунікативно-

професійних цілях, а також знання нормативної та професійно-орієнтованої комунікативної культури. Емоційно-оцінний компонент комунікативної компетентності містить у собі мотиви вибору професії, інтерес до обраної професії, прийняття себе та інших, установки у професійному спілкуванні.

Під поведінковим компонентом розуміють уміння кодувати і декодувати повідомлення за вербальними і невербальними каналами комунікації, володіння технікою спілкування, ситуативну адаптивність у професійно значущих ситуаціях, уміння справляти враження, досвід використання засобів впливу на людей.

У Загальноєвропейських Рекомендаціях із мовної освіти, формуючи структуру комунікативної компетентності, лінгвісти виділяють два компонента загальні компетенції та комунікативні мовленнєві компетенції. До загальних компетенцій належать декларативні знання людини (знання світу, соціокультурні знання, міжкультурне усвідомлення), її досвід здобутий впродовж життя і який вона може виразити за допомогою мовних засобів. Ці знання важливі, тому що вони дають поштовх до комунікації в різних життєвих ситуаціях. Наступною складовою загальних компетенцій є вміння та навички більш практичного характеру: соціальні навички, навички повсякденного життя, професійні і технічні вміння, організація відпочинку. Одним з ключових елементів провідні фахівці відзначають вміння учитися, тому що в процесі отримання нових знань та досвіду розвиваються і здібності до вивчення мови. До складу комунікативної мовленнєвої компетенції європейські фахівці включили лінгвістичні компетенції, соціолінгвістичні компетенції та прагматичні компетенції. Категорії лінгвістичного змісту включають: лексичну компетенцію, граматичну, семантичну, фонологічну, орфографічну та орфоепічну компетенції. Для нашого дослідження важливо знати, що для кожної компетенції фахівці розробили шкалу оцінки успіху засвоєння та оволодіння цією компетенцією. Соціолінгвістичні

компетенції також є важливим компонентом формування іншомовної компетентності, оскільки мова це соціокультурне формування і невід’ємна частина сприяння взаємному міжкультурному розумінню. Останнім компонентом комунікативної мовної компетентності лінгвісти Ради Європи визначили прагматичну компетенцію, яка, в свою чергу знання принципів організувати і структурувати своє повідомлення (дискурсивна компетенція), вміння використовувати усне та писемне мовлення (функціональна компетенція) [16, с. 151]. Звичайно, що в цих рекомендаціях створена найбільш ґрунтовна і деталізована модель описання і шкалування з використання мови, але окрім запропонованої класифікації існують інші прийняті класифікації і у різних вчених ці складові дещо змінюються.

Але для того, щоб іншомовне спілкування було успішним, в процесі мовної освіти важливо сформувати вміння у всіх видах мовленнєвої діяльності, а саме: аудіюванні, читанні, говорінні, письмі і в різних сферах спілкування: особистісній, публічній, освітній, оволодіти культурою мовлення, тобто виробити комунікативну компетентність особистості [24, с. 11]. Планомірне засвоєння цих знань, вмінь та навичок перейде у категорію тих компетенцій, які стануть складовими формування іншомовної комунікативної компетентності.

Отже, для успішного оволодіння комунікативною компетентністю необхідне оволодіння наступними компонентами:

Мовленнєва компетенція, яка включає:

- компетенцію у говорінні (охоплює компетенцію в діалогічному та монологічному мовленні);
- лексичну (лексичні знання і мовленнєві лексичні навички);
- граматичну (граматичні знання і мовленнєві граматичні навички);
- фонологічна (фонетичні знання та мовленнєві слухо-вимовні навички).

Мовна компетенція охоплює мовні знання (лексичні, граматичні,

фонетичні та орфографічні) та відповідні навички.

Дискурсивна компетенція охоплює комунікативні вміння, пов'язані з умовами реалізації окремих мовленнєвих функцій із застосуванням адекватних мовних моделей-зразків.

Отже, структура іншомовної комунікативної компетентності об'єднує п'ять основних компонентів: 1) лінгвістична компетенція; 2) прагматична компетенція; 3) соціокультурна й лінгвокраєзнавча компетенція; 4) дискурсивна компетенція; 5) паралінгвістична компетенція. Ми вважаємо, що організація комунікативно орієнтованого навчання іноземної мови в ЗВО має бути направлена на формування цих компетентностей і неможливе без їх взаємозв'язку.

Ми також погоджуємося із визначенням ученої О. Коротун, котра дослідила, що професійна іншомовна комунікативна компетентність – «це складне психологічне утворення, що формується на базі комунікативної компетентності людини в умовах конкретної фахової діяльності, що можна уявити у вигляді системи значущих для працівника відносин, умінь і навичок спілкування, їх сукупності, яка дозволяє ефективно реалізовувати комунікативний процес іноземною мовою в залежності від професійних потреб і є необхідною для розв'язання професійних завдань і продуктивного здійснення професійних функцій в іншомовному середовищі» [27].

У компетентнісній освіті перше місце належить організації навчання на основі життєвих ситуації, контексту, у якому студент виявить свою обізнаність. Весь процес базується на функціональних, життєвих ситуаціях, навчальних завданнях які, як вважає Н. Бібік «передбачають способи діяльності залежно від предметної специфіки; за умов ситуацій, у яких учні або студенти набувають досвіду вирішення практичних проблем і мотивованого ставлення до процесу й результату пізнання» [5, с. 55]. Цей процес є надзвичайно важливим, тому що через засвоєння предметних компетенцій, побудови налагодженої системи

навчальних завдань, створюється логічний і послідовний шлях до процесу формування іншомовної професійної комунікативної компетентності.

Іншомовна професійна компетенція, як вважає С. Козак, є об'єднанням таких знань, умінь та навичок:

- забезпечити розуміння конкретних професійних проблем та адекватність формулювання висновків, об'єктивацію спеціальних термінів, виокремлення головної інформації, оцінення її значущості з позиції професійної діяльності;

- допомогти подолати психологічні бар'єри під час спілкування за допомогою засобів іноземної мови;

- активізувати комунікативний потенціал особистості на основі усвідомлення нею власної потреби в такому спілкуванні [24, с. 15].

Незважаючи на наявність різних аспектів ключового поняття, всі науковці згодні, що значення набуття комунікативної компетентності полягає в тому, щоб застосовувати знання в дії. Важливо зберігати баланс між академізмом у викладанні навчального матеріалу та практичній стороні його застосування. Н. Бібік наголошує на тому, що розроблення компетентнісно орієнтованих завдань – одна з ключових проблем у запровадженні компетентнісного підходу. Для того, щоб процес навчання був ефективний і орієнтований на досягнення заданої мети, завдання повинні поєднувати програмний зміст та компетентнісні характеристики [5]. А. Хуторської і Л. Хуторська розглядають компетентнісно орієнтовані завдання як «модель життєвої ситуації, яка конструюється у відповідності до цілі навчання, що проектується» [56, с. 120].

Результатом впровадження ефективних завдань, педагогічних технологій, зміни форм та методів навчання стане підвищення рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності. Важливо позначити, що стосовно засвоєння компетентностей науковці виділяють різні рівні її засвоєння, наприклад, мінімальний, просунутий, високий. Досягнення певного рівня

засвоєння компетентностей вказує на те, які результати навчання здобув майбутній фахівець. У Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що результати навчання «це знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів» [44]. В «Національному освітньому глосарії» поняття «результати навчання (Learning outcomes)» трактується як сукупність компетентностей, що виражають знання, розуміння, уміння, цінності, інші особистісні якості, які набув студент після завершення освітньої / навчальної програми або її окремого компонента [33, с. 55]. Таким чином, якщо ми говоримо про формування та розвиток компетентностей, включаючи і комунікативну компетентність, необхідно вимірювати результати та рівень їх сформованості.

Стосовно іноземних мов, існує затверджена та загальноприйнята шкала, у відповідності до якої визначається рівень і якість засвоєння комунікативної компетентності. Критеріями для оцінки рівня володіння іншомовною комунікативною компетентністю виступали загальноприйнята шкала у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти. Серед таких рівнів виділяють: Елементарний користувач А1 – Інтродуктивний (“відкриття”) А2 – Середній (“виживання”); Незалежний користувач В1 – Рубіжний В2 – Просунутий; Досвідчений користувач С1 – Автономний С2 – Компетентний (див. Додаток А).

Дослідники, які виділяють рівні сформованості комунікативної компетентності відзначають, що для її формування важливим є рівень мотивації. Так, наприклад, І. Клак розрізняє нульовий, низький, середній та високий рівні сформованості комунікативної компетентності. Дослідниця Т. Лаврухіна виділяла репродуктивний, продуктивний та творчий рівень сформованості

комунікативної компетентності.

Студенти з нульовим рівнем сформованості комунікативної компетентності не володіють ні теоретичними, ні практичними знаннями основних законів і понять лінгвістики як рідної, так і іноземної мови, не знають, як ці знання можна застосувати у практичній діяльності. Крім того, вони не виявляють інтерес до професійної діяльності та уміння її аналізувати, не прагнуть удосконалювати свої знання та вміння шляхом застосування інтерактивних та інноваційних технологій. Ми вважаємо, що цей рівень може бути відправним показником для початку формування комунікативної компетентності з яким абітурієнт починає лише засвоювання курсу. Для перевірки вже вихідного результату цільовими показниками будуть наступні рівні.

Студентам, які перебувають на *низькому* рівні сформованості не мають вмінь побудови монологічного та діалогічного мовлення, не можуть взяти участі в дискусії, бесіді, на поставлене запитання дають коротку, не розгорнуту відповідь, відсутнє вміння доводити власну думку. Про предмет вивчення мають досить абстрактне (загальне) уявлення і знання засвоюються лише формально. Студенти найчастіше проявляють байдуже ставлення, пасивний, епізодичний інтерес до опанування іншомовною комунікативною компетентністю і характеризується повільним темпом роботи. Зазвичай студент чекає підказку до своїх правильних відповідей, може зробити імітацію вправи за зразком, часто не може пояснити, мету виконаного завдання і не має навичок працювати самостійно. Потребує постійного контролю дій з боку викладача.

Середній рівень сформованості комунікативної компетентності відрізняється тим, що студенти мають нестійку позитивну мотивацію, проявляють епізодичний інтерес до виконання завдань. Мають достатній рівень базових знань та умінь, але не застосовуються на практиці і іноді у відповідях потребують допомоги викладача; під час комунікації або дискусії вміє

відповідати на поставлені запитання, підтримувати бесіду. Іноді допускають неточність у висловлюваннях, монологічне мовлення не завжди відповідає правилам побудови й логічності викладу, студенти демонструють часткове розуміння невербальних засобів спілкування; частково може оцінити власну комунікативну діяльність й виправити грубі помилки, попрацювати над недоліками. На цьому рівні студент може керувати та контролювати своє спілкування, усвідомлено обирати мовні зразки та вносити необхідні корективи в залежності від ситуації. При постійній наполегливій роботі та зовнішньому моніторингу може досягти більш високого рівня. Такому рівню можна також дати визначення як продуктивний рівень сформованості комунікативної компетентності.

Студенти, що досягли *високого* рівня сформованості комунікативної компетентності мають позитивну мотивацію до навчальної діяльності, спостерігається висока працездатність та постійне бажання вдосконалювати свої знання. Комунікативно-діяльнісний компонент, як відзначає О. Малихін (29, с. 9), охоплює вміння грамотно висловлюватися, володіти вербальними засобами спілкування й адекватно використовувати невербальні, вміти будувати діалогічне й монологічне мовлення відповідно до встановлених правил, допускаються невеликі помилки у побудові діалогу й монологу, вміти брати активну участь у дискусії, але не завжди її вести, грамотність, логічність, адекватність монологічного й діалогічного мовлення; оцінний компонент – оцінювання власної комунікативної діяльності, знаходження й виправлення більшості помилок. Вміють самостійно працювати та засвоювати новий матеріал.

Виділяють також творчий, або дуже високий рівень сформованості комунікативної компетентності, за показниками якого студент має високий рівень мотивації, ґрунтовні знання, вміння знайти нестандартні рішення та реалізувати його на практиці. За допомогою діалогічного й монологічного

мовлення може невимушено встановлювати контакти з іншими людьми, у бесіді зі співрозмовником розуміти невербальне спілкування; логічно та послідовно викладає свої думки, аргументовано доводить власну точку зору, вміє вести дискусію, бесіду, вміє правильно сприймати та розуміти співрозмовника, вміє слухати, творчо підходити до виконання практичних завдань; адекватно оцінювати власну комунікативну діяльність й у разі потреби виправляти помилки й уміти навчатися далі. Дослідники відзначають, що для такого рівня комунікативна діяльність – це творчість, в якій студент створює свої підходи, свою логіку міркування. Творчий рівень, на нашу думку, буде вже досягненням особистої наполегливої роботи, коли студент, маючи чітку мету, вміє організувати своє власне навчання, самостійне опанування іноземної мови, працює над вдосконаленням аудіювання, читає додаткові оригінальні тексти відповідно до професійної направленості або особистих інтересів, робить нотатки або складає власні тексти від прочитаного та прослуханого, використовую всі можливості спілкуватися іноземною мовою.

Отже, ми акцентуємо нашу увагу на трьох рівнях володіння комунікативною компетентністю, а саме низький, середній та високий і вважаємо, що головним завданням сучасної вищої школи є забезпечення якості професійної іншомовної комунікативної компетентності. Наявність якісного рівня сформованості комунікативної компетентності буде сприяти інтенсивному включенню особистості у виробничу діяльність, піднімати її на міжнародний рівень, забезпечуючи якісний результат. Орієнтація на європейські вимоги щодо набуття іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців та їх посилення, обумовлює перегляд змісту навчання, впровадження ефективних педагогічних умов, технологій, форм та методів навчання.

Висновки до першого розділу

Дослідження та аналіз наукових джерел дали можливість проаналізувати та розрізнити поняття «компетентність», «компетенція» та «іншомовна комунікативна компетентність». Аналіз наукової літератури (Ф. Бацевич, Н. Бібік, М. Галицька, Н. Гез, М. Головань, С. Козак, В. Клочко, Н. Микитенко, О. Пометун, О. Тинкалюк,) підтверджують різні погляди на трактування цих понять і свідчать про складність досліджених понять.

Поняття «компетенція» визначається державою, певними установами або окремими особами, воно стосується вимоги до освітньої підготовки спеціалістів, реалізується через державне замовлення або стандарти, «компетентність», в свою чергу, вважається інтегративним утворенням особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, готовність і здатність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в практичній діяльності.

Ті зміни, що відбувалися в галузі освіти України за останні роки орієнтуються саме на формування визначеного списку компетентностей, на які орієнтуються сучасні навчальні програми і оволодіння якими є показником якісної освіти, а формування, зокрема, комунікативної компетентності, останнім часом належить до числа актуальних проблем.

У ході дослідження поняття «комунікативна компетентність» ми дійшли висновку, що це вміння, які допомагають вирішувати актуальні задачі спілкування в побутових, навчальних, культурних і професійних сферах засобами мови і реалізовувати особисту мету спілкування. Це здатність спілкуватися за допомогою мови у будь-якій життєвій ситуації, користуватися мовою не тільки як засобом спілкування, а й навчання, пізнання навколишньої дійсності.

Сама категорія «компетентність» поєднує в собі знання з практичною діяльністю людини, спеціаліста, а також включає особисті якості людини. В процесі вивчення іноземної мови і підвищення навичків комунікативної компетентності, студенти знайомляться з менталітетом, національним характером, способом життя, що дає можливість сформувати здібності і готовність до іншомовного міжособистісного і міжкультурного спілкування в рамках певної ситуації, проявити свої знання.

Впровадження компетентнісного підходу і, в тому числі, іншомовної комунікативної компетентності, має досить очевидні переваги. По-перше, розширюються кордони між освітніми системами країн, з'являється можливість обміну педагогічним досвідом. По-друге, посилюється результативність навчання, покращується рівень практичної сторони засвоєння знань, які стають більш функціональними, формують пізнавальний та життєвий досвід. По-третє, майбутні педагогічні фахівці із достатніми та високими знаннями іноземної мови можуть можуть достойно реалізувати свій потенціал у педагогічній діяльності.

Завдання й проблема формування комунікативної компетентності в тому, щоб підготувати майбутніх фахівців для професійної галузі, яка в умовах модернізації освіти, сучасної науки набуває особливої актуальності. Формування комунікативної компетентності – це комплексний процес. Визначення поняття комунікативної компетентності, зміст її складових – це перші кроки на шляху вирішення проблеми формування й розвитку компетентності майбутніх професіоналів педагогічної спрямованості. Компетентність проявляє себе в діяльності й має особливість розвиватися в діяльності. Саме в процесі професійного навчання є можливість цілеспрямованого й планомірного формування комунікативної компетентності майбутнього педагогічного фахівця.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1. Характеристика Криворізького державного педагогічного університету

Криворізький державний педагогічний університет – єдиний вищий педагогічний навчальний заклад Дніпропетровщини, який забезпечує підготовку конкурентоспроможних фахівців за широким спектром спеціальностей, що користуються постійним попитом у регіоні та Україні відповідно до вимог ринку праці інформаційного суспільства.

Досвідчені науково-педагогічні працівники університету забезпечують підготовку спеціалістів широкого профілю, здатних ефективно працювати в різних сферах діяльності: освітній, адміністративній, державницькій, культурній, мистецькій, краєзнавчій, туристичній, екологічній, соціальній, психологічній, хімічній, технологічній, журналістській, бібліотечній, видавничій, спортивній тощо.

Університет здійснює підготовку вчителів та викладачів із дисциплін, що викладаються в освітніх закладах різних типів: українська мова та література, зарубіжна література, історія, географія, іноземна мова (німецька, англійська, російська), математика, фізика, інформатика, хімія, біологія, фізична культура, трудове навчання та технології, музичне мистецтво, образотворче мистецтво. В університеті також здійснюється підготовка вчителів початкової школи, соціальних педагогів, фахівців дошкільної освіти, психологів в освітніх закладах.

Навчатися у Криворізькому державному педагогічному університеті означає навчатися у рідному місті, одному з найбільших і перспективних міст

України. Тут потенціал студентів спрямований на опанування обраного фаху, вивчення останніх досягнень науки, розкриття здібностей, задоволення інформаційних потреб, інтелектуальний розвиток і духовне збагачення.

Структура Криворізького державного педагогічного університету (див. Додаток Б) містить 8 факультетів: факультет географії, туризму та історії, Факультет дошкільної і технологічної освіти, Факультет української філології, Фізико-математичний факультет. Зокрема Факультет іноземних мов складається з чотирьох кафедр: Кафедра англійської філології, Кафедра англійської мови з методикою викладання, Кафедра німецької мови і літератури з методикою викладання, Кафедра російської філології і зарубіжної літератури.

Нами було проаналізовано освітньо-професійну програму підготовки здобувачів вищої освіти КДПУ першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності середня освіта (мова і література англійська) [38]. Під час розгляду ми з'ясували, що обсяг освітньої програми бакалавра на базі повної загальної середньої освіти становить 240 кредитів ЄКТС; обсяг циклу професійної і практичної підготовки, який спрямований на забезпечення загальних та спеціальних (фахових) компетентностей за спеціальністю, становить 204 кредити ЄКТС. Перелік компетентностей містить

- інтегральні,
- загальні,
- спеціальні (фахові, предметні) компетентності.

Під інтегральною компетентністю ми розуміємо здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі освіти в процесі викладання мови (англійської) і зарубіжної літератури у загальноосвітніх та інших навчальних закладах системи загальної середньої освіти, або у процесі навчання, що передбачає застосування лінгвістичних, літературознавчих, психолого-педагогічних і методичних теорій і методів.

Загальна компетентність означає здатність діяти етично, соціально відповідально й свідомо, працювати в команді й автономно; здатність до пошуку інформації, її аналізу й критичного оцінювання; застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях, використовувати інформаційно-комунікаційні технології, здатність вільно спілкуватися державною мовою (усно й письмово); здатність використовувати знання іноземної мови в освітній діяльності здатність до адаптації та дії в новій ситуації на основі креативності, до утвердження національних і гуманістичних ідеалів, демократичних цінностей і традицій України.

Фахова компетентність – це здатність за результатами аналізу відповідних джерел узагальнювати наукову інформацію історичного, соціально-політичного, філософського характеру, засвоювати нові знання, прогресивні технології та різноманітні інновації, здатність розвивати творче мислення, потребу в постійному духовному та інтелектуальному самовдосконаленні.

Здатність реалізовувати знання з основних понять і концепцій сучасної мовознавчої та літературознавчої науки, вільно оперувати мовознавчим та літературознавчим матеріалом. Здатність застосовувати основи психології, педагогіки й методики в навчально-виховному процесі. Здатність розуміти процеси розвитку мовних явищ, їх зв'язку з суспільством, уміти використовувати ці знання в професійній діяльності. Здатність засвоювати й реалізовувати наукові та культурні досягнення світової цивілізації з поважним ставленням до різних культур. Здатність володіти сучасними методами в навчальному процесі в загальноосвітній середній школі. Здатність використовувати сучасні методи при викладанні предметного матеріалу у середньому навчальному закладі. Здатність використовувати сучасні засоби при опануванні предметного матеріалу у середньому навчальному закладі.

Здатність продемонструвати сформовану мовну і мовленнєву компетенції

в процесі професійної і міжособистісної комунікації. Здатність ефективно організувати навчально-виховний процес з іноземної мови та літератури.

Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти включає цикли загальної і професійної підготовки. Під час професійної науково-предметної підготовки студенти повинні вивчити практичний курс першої мови (англійської) протягом 1– 8 семестрів (виділяють 1770 годин тобто 59 кредитів); скласти екзамен; і знати тематичну лексику, мовленнєві кліше, фразеологічні одиниці, особливості соціокультурного, історичного, політичного контексту.

Також студенти повинні уміти вільно висловлюватися у межах загальних, академічних, наукових та професійних тем; адекватно використовувати наявні в мові засоби для вираження своїх думок; вільно розуміти та адекватно реагувати на всі види розмовної мови; критично інтерпретувати всі види письмових текстів.

Під час курсу навчання студенти повинні оволодіти практичною граматиною, практичною фонетикою, теоретичною фонетикою, теоретичною граматиною, історією першої мови, лексикологією першої мови, стилістикою першої мови, історією зарубіжної літератури.

Для вивчення практичної граматики у програмі виділено 660 годин (22 кредити), здобувачі вищої освіти складають залік у 1, 3 семестрах і складають екзамен у 2, 4, 5 семестрах.

Студенти повинні знати граматичний та синтаксичний устрій англійської мови, про частини мови та їх граматичні категорії, про види речень та члени речення; уміти вживати в продуктивних видах мовленнєвої діяльності різні частини мови та їх граматичні категорії; підбирати мовленнєві зразки для демонстрації особливостей вживання кожної частини мови; будувати прості і складні речення за різними мовленнєвими моделями.

Після проходження курсу практичної фонетики (270 годин / 9 кредитів) майбутні учителі складають залік у 1, 2 семестрах.

Зазначається, що вони повинні знати фонетичний та фонологічний устрій англійської мови, специфіку вимови англійської мови; звукову будову мови та її компоненти, артикуляційну класифікацію голосних та приголосних звуків, інтонацію мовлення, комунікативно-фонетичні варіанти мови.

Студенти повинні уміти: пояснювати структуру звукової будови та специфіку вимови англійської мови; порівнювати фонетичні ознаки звуків англійської та української мов та виявляти їх схожості та розбіжності; пояснювати статичний та динамічний аспекти артикуляційної бази англійської мови; мати чітку вимову.

Засвоївши матеріал із теоретичної фонетики протягом 90 годин (3 кредитів) і склавши залік у 5 семестрі, студенти мають знати: звукову будову англійської мови та шляхи її аналізу і опису; фонетичні та фонологічні вимовні норми; загальні характеристики основних вимовних варіантів сучасної англійської мови; лінгвістичні та соціо-комунікативні характеристики типів англійської вимови; особливості складової структури англійських слів; словесний наголос; просодичну систему англійської мови.

Вивчивши теоретичну фонетику студенти мають уміти: дати визначення основним поняттям фонетики та фонології англійської мови; володіти сукупністю відомостей про звукову будову англійської мови; про механізми і закономірності складкоутворення та складоподілу в сучасній англійській мові; про просодичну систему англійської мови; розуміти природу та функції англійського словесного наголосу.

Пройшовши курс теоретичної граматики, а це 90 годин (3 кредита), майбутні бакалаври-філологи складають залік у 8 семестрі. У програмі зазначено, що вони мають знати: поняття граматичної будови англійської мови та загальні принципи граматичного аналізу; системний та структурний підходи до вивчення мови; морфемну структуру слова; лексичні та граматичні аспекти вивчення

слова; граматичні класи слів, критерії виділення частин мови та їх граматичні категорії.

У кінці вивчення курсу теоретичної граматики студенти даної спеціальності повинні вміти: визначати різницю між теоретичною та практичною граматиною; визначати основні функції мови; різницю між системою та структурою; мовні рівні та мовні одиниці; різницю між мовою та мовленням; синтагматичні та парадигматичні відносини та їх типи; визначати типи морфем, лексичне та граматичне значення слова та їх типи; формулювати основні принципи побудови граматичних категорій; визначати синтетичні та аналітичні показники граматичної форми; основні принципи та критерії виділення повнозначних та службових частин мови; семантичні, синтаксичні та формальні ознаки різних частин мови; основні одиниці синтаксичного рівня.

На вивчення історії першої мови відводиться 60 годин (2 кредита) і залік у 6 семестрі. Студенти мають знати: походження англійської мови та фактори мовних змін; періодизацію англійської мови; особливості фонологічних процесів і граматичної будови на всіх етапах мовного розвитку; еволюцію лексичного складу; особливості стилістичного розшарування лексики; процес розвитку діалектів; форми існування англійської мови та їх національних варіантів.

Після вивчення історії першої мови здобувачі вищої освіти мають уміти: аналізувати і порівнювати мовні явища та їх особливості в різні періоди розвитку англійської мови; виробити навички аналізу фонетичних, лексичних, граматичних явищ у кожний історичний період; орієнтуватися в історичних подіях та їх мовному відображенні.

На вивчення історії першої мови студентам надається 60 годин (2 кредитів) і залік у 7 семестрі. Вони повинні знати: базові лінгвістичні поняття, зв'язок лексикології з іншими науками; слово як основну одиницю словникового складу, класифікацію лексики з точки зору семантики, соціолінгвістичну характеристику

словникового складу, семантичну деривацію та різні види семантичного словотвору, словотвір та класифікації способів словотвору, семантичну структуру слова, етимологічний склад англійської мови, фразеологію, основи лексикографії.

Після вивчення історії першої мови майбутні філологи повинні уміти: володіти лінгвістичною компетенцією для розкриття предмету, завдань, цілей та наукових методів дослідження лексикології, її розділів, теоретичного та практичного значення; добирати мовні зразки для демонстрації особливостей мовних одиниць; готувати аналітичний огляд наукових робіт з лінгвістичних проблем; подавати історичну періодизацію формування лексики.

Стилістика першої мови містить 120 годин (4 кредита); екзамен у 7 семестрі. Студенти мають знати: основні поняття стилістики; особливості різних жанрів та засобів; уміти: піддавати текстові матеріали ґрунтовному стилістичному аналізу; володіти мистецтвом слова; здійснювати комунікативну діяльність у процесі навчання і виховання учнів.

На історію зарубіжної літератури виділяють 600 годин тобто 20 кредитів; екзамен складають у 3, 6, 8 семестрах, залік – у 2, 4, 5, 7 семестрах.

Після оволодіння знаннями історії зарубіжної літератури студенти повинні знати: основні риси світового літературного процесу різних періодів його розвитку; особливості творчості окремих авторів, специфічних художньо-стильових ознак їх творчості; зміст та форми творів зарубіжної літератури. Також вони повинні уміти: аналізувати художній текст; визначати художню та естетичну цінність твору і творчості митця слова; визначати естетичну специфіку відповідних літературних напрямів і течій.

У результатах навчання здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності середня освіта (мова і література англійська) ми бачимо наступні

пункти:

- узагальнювати, аналізувати, сприймати інформацію, ставити мету та вибирати шляхи її досягнення;
- реалізувати готовність і здатність формуватися й жити в соціальній взаємодії, змінюватися й адаптуватися до умов, що змінюються;
- навчатися протягом життя, удосконалювати та розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень, досягати морального удосконалення власної особистості;
- активно спілкуватися в науковій, педагогічній і соціальній сферах діяльності.
- керуватися в своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу та співробітництва;
- толерантно сприймати соціальні та культурні відмінності, поважно та дбайливо відноситись до історичної спадщини та культурних традицій;
- демонструвати знання щодо сутності педагогічної культури, виконувати професійну діяльність згідно з нормами та правилами педагогічної культури;
- використовувати інформаційно-комунікаційні технології у навчальній і професійній діяльності;
- розробляти і публічно презентувати наукові, соціальні, педагогічні проекти;
- реалізувати здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, саморозвитку, самонавчання, саморегулювання, самоорганізації, самоконтролю;
- використовувати професійно профільні знання, практичні вміння та навички у педагогічній діяльності;
- організовувати, аналізувати, прогнозувати, контролювати навчальну

діяльність учнів і професійну діяльність учителя;

- реалізувати знання про історію та сучасні тенденції розвитку психолого-педагогічних концепцій і фахових методик у професійній діяльності;
- проводити уроки та позакласні заходи з російської мови та зарубіжної літератури з урахуванням особливостей навчання учнів 5–9 класів;
- визначати та характеризувати лінгвістичні та літературознавчі явища, поняття і категорії в їх системно-культурних зв'язках;
- на підґрунті володіння методологією, історією, основними концепціями описувати й аналізувати російську мову, російську та зарубіжну літератури;
- визначати комунікативну, пізнавальну, номінативну, емоційно-експресивну та інші функції мови, характеризувати мовні та мовленнєві одиниці;
- виділяти лінгвістичні особливості російської мови на кожному етапі її розвитку з метою формування в учнів уявлення про мову як динамічну систему, що постійно прогресує і пов'язана з усіма процесами, які відбуваються у суспільстві;
- розуміти гносеологічну й естетичну функції літератури, аналізувати й інтерпретувати твори художньої літератури;
- виявляти закономірності літературного процесу, визначати специфіку і значення художніх концепцій і літературних творів в контексті суспільно-літературної ситуації, літературної критики і культурної епохи;
- володіючи чотирма видами іншомовної мовленнєвої діяльності, забезпечувати усну та письмову комунікації у професійній діяльності;
- демонструвати сформовану мовну і мовленнєву компетенції в процесі професійної і міжособистісної комунікації.

Отже, результат аналізу даної програми дозволяє зробити висновки, що пройшовши курс навчання, студенти повинні отримати високий рівень знань і

мовленнєвої компетенції. А щоб бути висококваліфікованим спеціалістом потрібно постійно її підвищувати.

2.2. Аналіз стану організації формування комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови

Ми провели детальний аналіз освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти КДПУ першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література англійська) [38] а також Навчально-методичного комплексу з дисципліни «Практичний курс англійської мови» Факультету іноземних мов для цієї ж спеціальності, і виявили, що є певні недоліки стосовно стану організації формування комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови, наприклад, немає окремої графі, де було б чітко показано рівень сформованості комунікативної компетентності студентів, під час вивчення окремих тем недостатньо годин виділено для ефективного сприяння підвищенню рівня сформованості комунікативної компетентності студентів.

Провівши контроль журналу успішності студентів 2го курсу факультету іноземної мови спеціальності середня освіта (мова і література англійська), ми побачили, що рівень успішності переважно сягає середнього рівня (42 %) та низького рівнів (38 %), і лише 19 % опитаних показали високий рівень сформованості комунікативної компетентності.

Одержані нам результати щодо рівня сформованості комунікативної компетентності наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Данні сформованості рівнів комунікативної компетентності

Група опитаних	Кількість студентів, чол.	Рівні сформованості комунікативної компетентності, %		
		високий	середній	низький
Група А (АНФ -18)	28	19	42	38

Одним із аспектів дослідження було виявлення рівня мотивації до вивчення іноземної мови. Серед запропонованих варіантів мотивації більша кількість студентів обрала те, що іноземна (особливо англійська) мова потрібна для загального розвитку і в будь-якій професії.

Аналізуючи результати проведеного контролю у формування комунікативної компетентності майбутніх учителів, ми можемо зробити висновок, що покращення результатів потребує системного підходу, впровадження педагогічних умов та розробки практичних занять з використанням інтерактивних засобів навчання. Важливо підготувати методичні рекомендації щодо впровадження необхідних педагогічних умов для майбутніх фахівців, а також програму щодо проведення занять для студентів 2го курсу даних спеціальностей, яка має на меті сприяти розвитку комунікативної компетентності і підвищення рівня успішності майбутніх учителів.

Варто зазначити, що найсучаснішими методиками оцінювання рівня сформованості комунікативної компетентності з іноземної мови студентів є мовне портфоліо – найефективніша методика навчання іноземній мові, яка активно включає викладача і студентів у проектну науково-дослідну діяльність.

Незважаючи на добре організований навчальний процес, ми все ж таки

можемо зробити підсумок, що для формування іншомовної комунікативної компетентності не вистачає необхідного дидактичного забезпечення та методичних знань. На сучасному етапі здійснення професійної підготовки майбутніх учителів реалізується принцип наступності і послідовності у вивченні іноземної мови. Але ми можемо зазначити недоліком брак часу на розвиток монологічного та діалогічного мовлення в спонтанному режимі, а також не у всіх студентів є можливість брати участь у спілкуванні іноземною мовою з носіями мови.

Отже, ми висновуємо, що оволодіння мовою міжнародної комунікації майбутніми вчителями повинно бути в умовах компетентнісного підходу. Систематична, цілеспрямована робота зі студентами з урахуванням визначених педагогічних умов, орієнтована на вдосконалення рівня володіння усною та писемною англійською мовою, поступове ускладнення змістового навантаження, створення умов для впевненої публічної презентації набутих навчальних досягнень англійською мовою сприятиме якісній професійній підготовці студентів та створенню комфортних умов для їхнього подальшого працевлаштування.

Висновки до другого розділу

Отже, висновуємо, що педагогічні працівники мають стати рушійною силою відродження та створення якісно нової національної системи освіти. У зв'язку з цим головна увага має бути зосереджена на підготовці нового покоління педагогічних працівників, підвищенні загальної культури, професійної кваліфікації та соціального статусу педагога до рівня, що відповідає його ролі у суспільстві.

Успішна реалізація процесу навчання може викликати труднощі у зв'язку з

тим, що абітурієнти приходять у заклади вищої освіти з різним рівнем володіння іноземною мовою. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення іноземної мови має певні особливості і потребує комплексного систематичного підходу, постійного вдосконалення змісту навчального матеріалу та практичного впровадження знань.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЗВО

3.1. Педагогічні умови удосконалення процесу формування комунікативної компетентності студентів

Для успішної реалізації предмету нашого дослідження важливим питанням залишається дослідити шляхи удосконалення процесу формування комунікативної компетентності студентів, тому ми виокремили такі педагогічні умови, які будуть сприяти більш успішному формуванню іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх фахівців, а саме:

- створення психологічного клімату,
- формування позитивної мотивації (створення ситуації успіху),
- використання індивідуального підходу до студентів у процесі навчання,
- спілкування з носіями (перебування у середовищі з високим рівнем спілкування іноземною мовою),
- використання нестандартних форм роботи.

Під час формування та засвоєння нових умінь та навичок, всі вчені звертали увагу на те, в яких умовах відбувалися ці процеси, адже «ефективність педагогічного процесу закономірно залежить від умов, у яких він проходить», вважав Ю. Бабанський [2, с. 23]. У ході дослідження особлива увага приділялась тим науковим працям, які описували умови для реалізації моделі формування комунікативної компетентності у процесі професійної підготовки. Ми говоримо про наукові праці С. Архангельського, Н. Левітова, Н. Назаренко, Н. Логутіної, С. Ніколаєвої, Б. Ломова, О. Новікова, О. Павлової, Л. Філіппова та ін. Всі

дослідники приділяли особливу увагу таким критеріям створення педагогічних умов, як: досягнення кінцевої мети навчально-виховного процесу та запланованих результатів; системний підхід; можливість практичного застосування; відповідність індивідуальним особливостям студентів; використання сучасних досягнень різних галузей науки та ін.

Перш ніж перейти до тих класифікацій педагогічних умов, які пропонували вчені, розглянемо значення самого терміну «умова».

Поняття «умова» зустрічається у багатьох тлумачних словниках різних суспільних наук: педагогіці, філософії, психології, соціології, тощо, і є невід'ємною частиною будь-якого процесу. Новий словник української мови тлумачить поняття «умови» як необхідні обставини, що роблять можливим здійснення, утворення чогось або сприяє цьому утворенню; або визначаються як правила, що існують в тій и іншій галузі життя, діяльності і забезпечують нормальну роботу [42].

У філософському словнику визначено, що умова є «суттєвим компонентом цілого комплексу факторів, які разом обумовлюють певне явище і важлива наявність повного комплекту умов, з яких не можна виключити жодну, щоб не порушити процес». Умови також визначаються як внутрішні властивості так і зовнішні чинники, що виконують певний вплив на процес, вони є сприятливим і необхідним середовищем для розвитку причинно-наслідкових взаємодій [64, с. 356].

У соціології термін «умови праці» – сукупність взаємопов'язаних елементів виробничого середовища, які впливають на стан і розвиток людини, ставлення до праці і ефективність виробництва. Виділяють наступні категорії умов: соціально-економічні, санітарно-гігієнічні, психофізіологічні, організаційні, естетичні, соціально-психологічний (клімат у колективі, стиль керівництва). Тобто, без наявності спеціально створених факторів, обставин

неможливо досягнення бажаного результату.

У контексті нашого дослідження важливо визначити педагогічні умови, які покращують навчальний процес у ЗВО, сприятимуть вдосконаленню комунікативних умінь та навичок.

У спільній роботі А. Алексюка, А. Аюрзанайна, П. Підкасистого під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети, при цьому умови поділяються на:

а) зовнішні: позитивні відносини викладача і студента; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо; Н. Тверезовська та Л. Філіппова характеризують їх як безпосередні обставини реалізації процесу (навчання, виховання) – класичні педагогічні умови які включають зміст та організацію діяльності студентів, міжособистісних відносин, спілкування в групі, відносин педагогів зі студентами, адаптація студентів до нового освітнього середовища, взаємодії навчального закладу з навколишнім середовищем та ін.

б) внутрішні (індивідуальні): індивідуальні особливості студентів (стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо); особистісні характеристики студентів [50, с. 94].

Отже, проаналізувавши подані вище визначення, можна зробити узагальнення, що педагогічні умови являють собою сукупність заходів, які забезпечують ефективний процес навчання, розвиток особистості, набуття професійних знань та успішне досягнення майбутніми спеціалістами, в контексті нашої роботи – майбутніми вчителями, необхідного рівня іншомовної комунікативної компетентності. Таким чином, важливим завданням організації навчального процесу є вибір і створення таких педагогічних умов, які будуть сприяти досягненню поставленої мети.

Аналіз педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що для створення

найбільш сприятливих педагогічних умов для оволодіння комунікативної компетентністю, важливо звертати увагу на обсяг і складність матеріалу, термін вивчення мови студентами, контингент здобувачів освіти (різний рівень мовної компетенції на початок навчання).

У вітчизняних педагогічних дослідженнях дослідники Н. Тверезовська та Л. Філіппова розрізняють два рівня педагогічних умов. Першим рівнем вважаються особистісні характеристики студентів, які визначають успішність протікання навчально-виховного процесу. Другим рівнем педагогічних умов вважаються обставини, що забезпечують реалізацію педагогічного процесу:

- зміст та організації діяльності студентів;
- міжособистісні відносини, спілкування в групі;
- відносини педагогів зі студентами;
- адаптація студентів до нового освітнього середовища;
- взаємодії навчального закладу з навколишнім середовищем та ін.

[62, с. 97].

На думку дослідниці Н. Гальскової, для успішної реалізації компетентнісного підходу необхідне дотримання наступних умов:

- чітке формулювання цілей іншомовної мовленнєвої діяльності;
- соціальна і професійна спрямованість цієї діяльності;
- задоволеність учнів при вирішенні завдань;
- формування в учнів уміння творчо підходити до вирішення завдань;
- сприятливий психологічний клімат у навчальному колективі [8, с. 4].

Таким чином, на основі аналізу психолого-педагогічних досліджень, різних наукових класифікацій, ми виділили і сформулювали такі педагогічні умови, які на нашу думку, сприятимуть найбільш ефективному формуванню іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців .

Однією з основних умов формування комунікативної компетентності вчені

виділяють усвідомлення студентами ролі професійного іншомовного спілкування для своєї майбутньої діяльності, тих переваг які надають знання іноземної мови для професійного росту і розвитку. Основою усвідомленого підходу до навчання становить пізнавальна потреба, ціль, мотивація. Але зважаючи на те, що рівень усвідомленості у всіх студентів різний, цю умову потрібно постійно підкріплювати створюючи позитивний настрій, підвищуючи інтерес до учбової діяльності, формувати мотивацію [32, с. 283].

Сучасна психолого-педагогічна наука виділяє різні підходи до визначення сутності та структури поняття «мотивація». На думку А. Маркової ієрархія мотивації навчальної діяльності включає такі компоненти: потреба в навчанні, смисл навчання, мотив навчання, мета, емоції, відношення і зацікавленість (інтерес) [31, с. 225]. В контексті нашої роботи важливо звернути увагу на дослідження учбової мотивації, як однієї з умов вдосконалення та підвищення рівня комунікативної компетентності. У вивченні цього питання учена І. Зимня відзначає, що учбова мотивація характеризується певними факторами, а саме: 1) освітньою системою; 2) учбовим закладом; 3) організацією навчального процесу; 4) специфікою навчального предмета та 5) суб'єктивними особливостями викладача та ін. [18, с. 224]. Ми поділяємо думку тих вчених, які вважають, що для вивчення іноземної мови необхідно поєднання внутрішніх та зовнішніх мотивів. Внутрішні мотиви з'являються тоді, коли для особистості важлива її діяльність і вона задовольняє свої пізнавальні потреби. Зовнішні мотиви виступають тоді, коли на особистість починають впливати такі чинники як, наприклад, соціальний престиж.

Отже, для посилення внутрішньої мотивації необхідно створювати такі умови навчання, які змогли б посилити зацікавленість (інтерес) студентів. Для того, щоб підвищити інтерес та зацікавити студентів, І. Зимня пропонує застосовувати активні методи навчання, які вимагають від студентів активної

пошукової діяльності, різноманітні і проблемні завдання, готувати нову інформація за темою, урізноманітнити вже вивчений матеріал або підготувати нову форму організації заняття та використання вивченого матеріалу. Отримуючи задоволення від процесу навчання, спілкування та активної участі під час занять, у студентів з'явиться потреба більше приділити уваги навчанню.

Однією з важливих умов для ефективного формування комунікативної компетентності є використання індивідуального підходу до студентів у процесі навчання, яка займає міцні позиції в методиці викладання. На думку науковців, під індивідуальним підходом розуміють навчання студентів іноземного мовлення в групі за єдиною програмою, але з урахуванням їх індивідуально-психологічних особливостей. Викладач повинен індивідуалізувати процес навчання, застосувати особистісно-орієнтований підхід. За словами І. Зимньої, особистісно-орієнтований підхід це той, де в центрі навчального процесу знаходиться особистість зі своєю мотивацією, метою навчання, психологічним складом і «необхідно максимально враховувати національні, вікові, індивідуально-психологічні особливості студентів і виходячи з цього викладач повинен визначати мету, формувати і корегувати весь навчальний процес у всієї навчальної групи» [18, с. 76]. Така організація процесу навчання, дасть можливість кожному студенту працювати у зручному для нього темпі, стилі, що відповідають його здібностям, пам'яті, рисам характеру.

У сучасному освітньому процесі роль викладача кардинально змінилась від контролера до наставника, організатора всього процесу. Поєднуючи ці ролі викладач співпрацює зі студентами у досягненні спільної мети. Отже, створення умов спільної, взаємної праці виступає наступною умовою для успішного формування комунікативної компетентності. Організація такої роботи може виступати альтернативою фронтальному та індивідуальному навчанню. Головне завдання викладача – організувати співпрацю, що створює середовище

освітнього спілкування, яке характеризується відкритістю, взаємодією учасників, рівністю їхніх позицій.

Варто зазначити, що успіх, якщо його переживає людина неодноразово, також відкриває період визволення прихованих можливостей особистості, перетворення та реалізації духовних сил.

На правомірність включення ситуацій успіху в процес навчання вказували І. Бех, А. Белкін, Л. Виготський, В. Оніщук, О. Савченко, І. Харламов, Г. Щукіна та ін.

Роздумуючи над словами А. Белкіна: «Я прийшов до твердого переконання, що якщо дитину лишити очікування завтрашньої радості, якщо у неї відібрати віру в себе, то складно очікувати на її світле майбутнє» [3, с. 6], вважаємо, що це також стосується і студентів. Також варто не забувати про те, що односторонній емоційний контакт – це початок індивідуального підходу а двосторонній – особистісного.

Одне необережне слово, один непродуманий крок учителя можуть надломити дитину так, що не допоможуть жодні виховательські хитрощі.

Ми проаналізували науково-педагогічну літературу і дійшли висновку, що ситуація – це сполучення умов, які забезпечують успіх, а сам успіх – результат подібної ситуації.

В основі педагогічної технології "Створення ситуації успіху" лежить особистісно орієнтований підхід до процесу навчання та виховання. Тільки особистісно орієнтоване навчання дає можливість кожному студенту реалізувати індивідуальні особливості, розвинути свою пошукову активність.

Ми погоджуємося з О. Пехотою, яка зазначає, що ситуація успіху – це суб'єктивний психологічний стан задоволення результатом фізичного або морального напруження виконавця справи, творця, явища. Вона досягається тоді, коли студент сам визначає цей результат як успіх. Успішність теж тлумачиться

як успіх, однак він є зовнішнім, бо оцінюється іншими. Усвідомлення ситуації успіху студентом, розуміння її значимості виникає після подолання психологічних бар'єрів страху бути не таким як усі, труднощів незнання, невміння тощо.

Використання ситуації успіху має сприяти підвищенню робочого тону, збільшенню продуктивності навчальної роботи, а також допомогти студентам усвідомити себе повноцінною особистістю і, відповідно, забезпечити успіх у навчанні.

Отже, головний зміст діяльності педагога полягає в тому, щоб кожен студент був успішний, це сприяє розвитку впевненості в собі, підвищенню самооцінки, розвитку почуття власної значимості.

Завдання педагога – допомогти особистості студента зрости в успіху, дати відчуття радості від здолання труднощів, переконати, що задарма в житті нічого не дається, скрізь необхідно докласти зусиль. І успіх буде еквівалентним витраченим зусиллям.

Умови запровадження ідеї:

- позитивний настрій для навчання;
- відчуття себе рівним серед рівних;
- усвідомлення особистісної цінності;
- можливість вільно висловлювати свою думку і вислуховувати інших.

Із педагогічної точки зору ситуація успіху – це цілеспрямоване, організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому. Це результат продуманої та підготовленої стратегії і тактики викладача, сім'ї.

З психологічної точки зору успіх – це переживання стану радості, задоволення від того, що результат, до якого особистість прямувала в своїй діяльності, або збігся з її очікуваннями, сподіваннями, або перевершив їх.

Із соціально-психологічної точки зору успіх – оптимальне співвідношення між очікуваннями оточуючих, особистості та результатами їх діяльності. В тих випадках, коли очікування особистості збігаються або перевершують очікування оточуючих, найбільш значних для особи, можна говорити про успіх. Може змінюватися коло людей, думку яких цінує особистість, але сутність успіху не змінюється.

Успіх – це поєднання уміння, старання, пізнання, інтересу та похвали людини.

Ситуація – поєднання зовнішніх та внутрішніх умов, які спонукають студента до будь-яких дій. Створюючи ситуацію, необхідно враховувати індивідуально-психологічні особливості здобивачів освіти.

Ситуація успіху – поєднання умов, які забезпечують успіх як результат цієї ситуації.

Для створення ситуації успіху важлива емоційна культура педагога, його психологічна компетентність, правильні доречні висловлювання:

- У тебе обов'язково вийде!
- Саме ти можеш зробити таке завдання!
- Навіть якщо не вийде – нічого страшного!
- Я впевнений, ти це добре зробиш!
- Ось це вийшло в тебе дуже добре!

І головне, що необхідно викладачу, який приступає до роботи за педагогічною технологією «Створення ситуації успіху», – створити оптимістичну установку студенту, забути на деякий час про його недоліки, побачити тільки перспективні аспекти його розвитку. Безперечно, ця технологія заслуговує на пильну увагу з боку майбутніх учителів сучасної школи.

На нашу думку, основними умовами створення психологічного комфорту є:

- задоволення потреб студента;
- створення позитивної атмосфери для досягнення спільних цілей;
- відчуття рівного серед рівних;
- сприймання викладача як друга, радника.

Завдання педагога – навчити людину вірити навіть тоді, коли вона сама в себе не вірить.

Удосконаленню процесу формуванню комунікативної компетентності також сприяє навчання іноземній мові у спеціалізованих центрах, школах, клубах. Так, наприклад ПП «Освітній центр «Інтерклас», який працює в Кривому Розі з 2007 року. За цей час він став одним із провідних позашкільних освітніх закладів міста в сфері навчання англійської мови. Учні «Інтеркласу» неодноразово ставали переможцями і призерами різноманітних олімпіад та конкурсів.

Засновниця і директор навчального центру «Інтерклас» М. Цегельська, кандидат філологічних наук, доцент, пропонує детально розроблену програму навчання, яка містить цікаві форми навчання, поєднання новітніх технологій з традиційними методиками, висококваліфікованих викладачів, систематичні зустрічі з носіями мови, електронне спілкування з закордонними однолітками, тематичні заняття, дитячі ранки, постійний контроль знань.

Програма навчання у даному центрі повністю відповідає вимогам Міністерства освіти, але є більш поглибленою та спрямованою перш за все на розвиток навичок як активного спілкування, так і мислення на іноземній мові. Заняття проходять у невеликих групах (максимум 10 слухачів), двічі на тиждень. Програма центру розрахована на навчальний рік – з початку вересня до кінця травня. За цей час учні проходять певний рівень і при успішному завершенні курсу переходять на наступний рівень. Групи формуються перш за все за віком та рівнем знань.

Навчання у співробітництві реалізується на практиці за допомогою інтерактивних методів навчання та створення ситуативних моделей.

Застосування інтерактивних методів навчання є наступною умовою для підвищення комунікативної компетентності. Ці методи допомагають вирішити комунікативно-пізнавальні задачі засобами спілкування і розвивати діалогічне та монологічне мовлення, вміння вести дискусію, аналізувати, висловлювати альтернативні думки. Досить ефективні результати під час навчання дають застосування індивідуальних, парних, групових форм роботи і робота у команді. Нестандартні форми роботи можуть бути використані для підвищення мотивації до навчання і серед них можна виділити: робота у малих групах, робота у парах / трійках, дискусія, мозковий штурм, «риба», круглий стіл, «мікрофон» та ін.

Подібні нестандартні форми роботи можуть носити також назву компетентнісно-орієнтованих завдань. Н. Бібік наголошує на тому, що розроблення компетентнісно орієнтованих завдань – одна з ключових проблем у запровадженні компетентнісного підходу. Для ефективності процесу навчання, завдання повинні поєднувати програмний зміст та компетентнісні характеристики [4, с. 47]. А. Хуторської і Л. Хуторська розглядають компетентнісно орієнтовані завдання як «модель життєвої ситуації, яка конструюється у відповідності до цілі навчання, що проектується» [56, с. 120]. Використання таких завдань повинно узгоджуватися з відповідною тематикою матеріалу та з рівнем складності (від простого до складного).

Також ми вважаємо, що в аудиторній роботі для підвищення мотивації слід широко використовувати ігрові форми і методи підготовки фахівців, які дозволять створити проблемну ситуацію, активізувати лексико-граматичний матеріал, розвивати іншомовну професійну компетенцію. Ділова гра, в основу якої покладено комунікативну ситуацію, надасть студентам можливість оцінити

ситуацію та визначити свою поведінку і можливі шляхи розв'язання, проявити ініціативу, самостійність та розвинути комунікативну діяльність. Значні результати у формуванні та підвищенні іншомовної комунікативної компетентності може дати такий метод навчання, як моделювання справжніх ситуацій спілкування, що належать до різних тем та можуть виникнути у різних ситуаціях.

Використання інтерактивних методів навчання сприяє реалізації гуманістичного підходу, який розкриває творчий потенціал студентів.

Отже, для того, щоб забезпечити формування комунікативної компетентності майбутніх педагогічних фахівців, необхідна відповідна організація навчального процесу, створення сприятливого психологічного клімату, відчуття себе рівним серед рівних, позитивної мотивації (ситуації успіху), відбір та систематизація змісту навчального матеріалу, перебування у середовищі спілкування з носіями іноземної мови, використання інтерактивних методів навчання.

Наступним етапом нашої роботи буде практичне застосування педагогічних умов у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів, розробка методичних рекомендацій щодо організації занять із використанням комунікативно-орієнтованих завдань, комплексом комунікативних проблемних завдань в процесі навчання іноземної мови та покращення самостійної навчальної діяльності.

3.2. Методичні рекомендації щодо формування комунікативної компетентності студентів ЗВО

Навчання іноземній мові є невід'ємною складовою підготовки студентів до переходу від вивчення іноземної мови як навчального предмета до його практичного самостійного використання з професійною метою. Практичне

володіння іноземною мовою надає змогу перекладати оригінальну професійну документацію, інформативну літературу з метою самостійного отримання професійно-значущої інформації. Знання іноземної мови дозволяє студентові не лише вільно спілкуватися, а й робити усні та письмові переклади, доповіді, реферативні повідомлення, анотації, захищати курсові та дипломні проекти і роботи на іноземній мові.

Розвиток комунікативної компетенції – процес тривалий і досить складний. Особливу складність у викладанні та засвоєнні іншомовної дисципліни викликає співвідношення предметного курсу й реального мовного досвіду студентів, процес отримання знань, оволодіння мовою та безпосереднє її вживання в реальних мовних ситуаціях. Подолання мовного бар'єру є основним завданням на шляху до формування комунікативної компетентності і набуття професійних знань можуть стати платформою для подолання цього бар'єру.

За словами Н. Бібік, необхідно так сформулювати знання, щоб вони набули енергії дії; у програмових вимогах передбачити ситуацію й контекст, у яких вони використовуються; розгорнути компетенції в комплексі з діагностичними процедурами визначення ефективності цього процесу. Вона зауважає, що компетентнісні результати вже закладені в сучасних вимогах до програмового змісту з кожного предмета, розроблено критерії та показники їх засвоєння [4, с. 54]. Отже, навчальні заклади можуть ставити чіткі цілі та визначати критерії оцінювання до тих комунікативних компетентностей, які необхідні випускникам для набуття професійного рівня.

Найбільш важливе місце в послідовності роботи займає викладач, тому що при правильній організації всіх учасників навчального процесу, він зможе реалізувати свої цілі, посилити творчий підхід до спілкування та подолання комунікативних бар'єрів.

Спираючись на теоретичні дослідження науковців-філологів, їх досвід та

власні спостереження, ми розділяємо думку М. Галицької, яка запропонувала схему структурних складових формування готовності до іншомовного спілкування у студентів [7, с. 14]. Вчена визначила наступні елементи: зміст формування готовності до іншомовного спілкування, форми, методи, засоби і педагогічні умови формування готовності до іншомовного спілкування.

Формуючи іншомовну комунікативну компетентність, вміння встановлювати та підтримувати міжкультурні та професійні контакти, викладачу необхідно так організувати навчальний процес, щоб студенти змогли усвідомити важливість набутих знань, бачити практичне застосування фахової іноземної мови. Для цього необхідно залучати студентів до виконання різних видів завдань з оригінальною літературою зі спеціальності, а саме: розуміти зміст, вміти отримати необхідну інформацію, перекласти або реферувати необхідний матеріал; мати навички діалогічного мовлення а також володіти зв'язним монологічним мовленням на рівні як самостійно підготовленого, так і не підготовленого висловлювання, розуміти діалогічне та монологічне мовлення в межах вивченого матеріалу; володіти навичками як усного, так і письмового перекладу з іноземної мови на рідну та навпаки; знати основи ведення ділової документації іноземною мовою, вести ділове листування, переговори тощо; володіти основними навичками двостороннього перекладу; використовувати словники та довідковий матеріал при перекладі; вміти стисло та точно висловлювати думки обома мовами; вміти використовувати засоби сучасних інформаційних технологій під час спілкування та передачі інформації.

Важливою формою роботи може бути також організація зустрічей з носіями іноземної мови, проведення бесід, дискусій на соціально-побутові та професійні теми. Зараз існують програми обміну між закладами вищої освіти, що є надзвичайною можливістю для набуття нового досвіду, практикою в спілкуванні, вдосконаленні професійних знань, налагодження міжнародних

культурних та ділових контактів.

Реалізація всіх вище перерахованих форми робіт може викликати труднощі у зв'язку з тим, що абітурієнти приходять у заклади вищої освіти з різним рівнем володіння іноземною мовою. За вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця (ОКХ) вступники до закладів вищої освіти мають володіти іноземною мовою на рівні А2-В1 (див. Додаток Б) і бути готовими до опанування професійно орієнтованого курсу іноземної мови рівня В1. На жаль, досвід показує, що значна кількість вступників не має достатнього рівня володіння міжнародним стандартом іноземної мови, тож заклади вищої освіти мають за короткий термін сформувати в них потрібні компетенції в усіх видах мовленнєвої діяльності [25, с. 6].

Розробляючи навчальну програму з іноземної мови важливим аспектом є підбір та розробка матеріалів і посібників. Серед навчальних ресурсів перше місце займають автентичні матеріали у галузі обраної студентами спеціальності. Важливо підбирати аудіо та відеозаписи, публікації засобів масової інформації, Інтернет ресурси, і таке інше. Такі додаткові ресурси можуть стати засобом для організації незалежної самостійної роботи, можливості для самооцінювання і брати відповідальність за власне навчання та професійний розвиток.

Нами було розроблено методичні рекомендації щодо покращення формування комунікативної компетентності студентів ЗВО.

Основними формами організації навчання є практичні заняття під керівництвом викладача та самостійна робота студента з рекомендованою літературою, консультації, проведення заліків, іспиту. На вивчення предмета відводиться: всього годин – 225, із них 155 години – на практичні, 70 годин – на самостійні роботи.

Зміст нашої програми наводимо у таблицях 3.1, 3.2., 3.3.

Таблиця 3.1

Зміст навчальної дисципліни «Практичний курс іноземної мови»
Тематичний план навчальної дисципліни «Практичний курс іноземної мови»

№ п.п.	Назва теми	Обсяг навчальних занять (год.)				
		Всього	Лекції	Практичні	Лабораторні	СР
1	2	3	4	5	6	7
5 семестр						
Розділ 2. У місті. Подорож до країни, мову якої я вивчаю.						
1	Їжа. Present Perfect Continuous.	10	-	8	-	2
2	У лікаря. Past Perfect Continuous.	10	-	8	-	2
3	Театр. Future Perfect Continuous.	8	-	6	-	2
4	Кіно. Узгодження часів.	8	-	6	-	2
5	Видо-часові форми дієслова у пасивному стані.	8	-	4	-	4
6	Улюблена справа. Модальні дієслова	6	-	4	-	2
7	Подорож і проходження митного контролю. Умовний стан дієслова.	6	-	4	-	2
8	Пряма та непряма мова. Великобританія.	8	-	6	-	2
	Всього за розділом 2.	64		46		18
Розділ 3. Ділове спілкування та листування.						
9	Ділове листування.	6	-	4	-	2
10	Неособові форми дієслова. Інфінітив. Суб'єктна та об'єктна інфінітивна конструкція.	6		4		2
11	Ділове спілкування.	5	-	3	-	2
12	Економічні відносини. Обмін валют.	6	-	4	-	2
13	Дієприкметник теперішнього і минулого часу.	7	-	5	-	2
14	Герундій. Україна.	9	-	7	-	2
15	Комп'ютери. Структура, типи та застосування.	10	-	9	-	1
	Всього за розділом 3	49		36		13
6 семестр						
Розділ 4. «Туризм. Країнознавство».						

Продовження таблиці 3.1

16	Туризм. Країнознавство. «The Present Participle I/The Past Participle II».	28	-	22	-	6
	Всього за розділом 4.	28	-	22	-	6
	Всього за 6 семестр	95		60		35
	Всього за навчальний рік	225		155		70

Таблиця 3.2

**Проектування дидактичного процесу з видів навчальних занять
Практичні заняття, їх тематика і обсяг**

№ п.п.	Назва теми	Обсяг навчальних занять (год.)	
		Практичні	СРС
1	2	3	4
3 семестр			
Розділ 2. Подорож за кордон.			
1.	Нові ЛО за темою «Meals». Лексико-граматичні вправи.	2	-
2.	Present Perfect Continuous. Граматичні вправи. Розвиток діалогічного мовлення: «Meals». Представлення тексту : «Meals in Britain».	2	2
3.	Робота з текстом «Meals in Britain». Лексико-граматичні вправи	2	-
4.	Лексико-граматичні вправи на закріплення теми: «Present Perfect Continuous». Розвиток монологічного мовлення.	2	-
5.	Нові ЛО за темою «At the Doctor's». Лексико-граматичні вправи за темою.	2	-
6.	«Past Perfect Continuous». Граматичні вправи. Розвиток діалогічного мовлення «At the Doctor's». Представлення тексту: «At the Doctor's».	2	2
7.	Робота з текстом «At the Doctor's». Лексико-граматичні вправи.	2	-
8.	Лексико-граматичні вправи на закріплення теми: «Past Perfect Continuous. Розвиток монологічного мовлення за темою: «At the Doctor's».	2	-
9.	Нові ЛО за темою «Theatre». Лексико-граматичні вправи. Представлення тексту з теми: «At the Theatre».	2	-
10.	«The Future Perfect Continuous». Лексико-граматичні вправи. Робота з текстом: «At the Theatre». на закріплення теми: «Sequence of Tenses».	2	2
11.	Нові ЛО за темою «Cinema». Лексико-граматичні вправи. Робота з текстом: «Cinema in England»	2	-

Продовження таблиці 3.2

12.	«Sequence of Tenses». Лексико-граматичні вправи.		2
13.	Лексико-граматичні вправи на закріплення теми: «Sequence of Tenses». Монологічне висловлювання на тему: «Cinema in England»	2	-
14.	«Present, Past Indefinite, Present, Past Continuous, Present, Past Perfect Passive». Лексико-граматичні вправи.	2	4
15.	Нові ЛО за темою: «My Hobby». Лексико-граматичні вправи. Розвиток діалогічного мовлення.	2	2
16.	Робота з текстом: «Hobbies». Лексико-граматичні вправи по темі: «Modal Verbs».	2	-
17.	Нові ЛО за темою: «Travelling and Going through the Customs». Лексико-граматичні вправи.	2	-
18.	Умовний стан дієслова. Граматичні вправи. Представлення тексту з теми: «Travelling».	2	2
19.	Розвиток діалогічного мовлення. Лексико-граматичні вправи. Робота з текстом: «Travelling».	2	-
20.	Нові ЛО за темою: «Business Letters». Лексико-граматичні вправи. Представлення тексту: «The Letter».	2	2
21.	«The Infinitive». Функції та форми. Граматичні вправи. Робота з текстом. «The Letter».	2	-
22.	Розвиток монологічного мовлення. Вживання інфінітивної частки «to». Лексико-граматичні вправи.	2	-
23.	Урок – бесіда за вивченими темами.	2	-
	Всього за розділом 2.	46	18
	Всього за 5 семестр	46	18
Розділ 3. Ділове спілкування та листування.			
24.	Нові ЛО за темою: «Business Communication». Лексико-граматичні вправи. Представлення тексту: «Yourself and the Market».	2	2
25.	Робота з текстом: «Yourself and the Market». Лексичні вправи.	2	-
26.	«Дієприкметник минулого часу». Граматичні вправи.	2	2
27.	Лексико-граматичні вправи на закріплення теми: «Дієприкметник минулого часу».	2	-
28.	Нові ЛО за темою: «Money and Economic Relation». Лексико-граматичні вправи. Представлення тексту: «Money».	2	2
29.	Робота з текстом: «Money». Дієприкметник теперішнього часу. Граматичні вправи.	2	-
30.	Лексико-граматичні вправи на закріплення тем: «Дієприкметник минулого і теперішнього часу». Розвиток монологічного мовлення: «Money».	2	-
31.	Нові ЛО за темою: «Ukraine». Лексико-граматичні вправи. Представлення тексту з теми: «Ukraine».	2	2
32.	«Герундій». Граматичні вправи. Лексико-граматичні вправи. Робота з текстом «Ukraine».	2	-

Продовження таблиці 3.2

33.	Лексико-граматичні вправи по темі: «Герундій». Робота з текстом: «Kyiv».	2	2
34.	Лексико-граматичні вправи «Герундій». Розвиток монологічного мовлення: «Kyiv».	2	-
35.	Нові ЛО за темою: «Great Britain». Лексико-граматичні вправи. Представлення тексту: «Some Geographical Facts about Great Britain».	2	-
36.	Робота з текстом: «Some Geographical Facts about Great Britain». Пряма та непряма мова. Граматичні вправи.	2	2
37.	Нові ЛО за темою: «An Educated Man and Computer». Лексико-граматичні вправи. Представлення тексту: «From the History of Computer».	2	-
38.	Лексико-граматичні вправи. Розвиток діалогічного мовлення. Робота з текстом : «From the History of Computer».	2	1
39.	Лексико-граматичні вправи. Робота з текстом «Computers: Software and hardware».	2	-
40.	Лексико-граматичні вправи по вивченим темам. Аудіювання на тему: «Computer in our life».	2	-
41.	Урок-бесіда за вивченими темами.	2	-
	Всього за розділом 3.	36	13
4 семестр			
Розділ 5. «Туризм. Країнознавство».			
1.	Введення нових ЛО до теми: «Tourism». Робота з текстом: «Mad about Travelling». Виконання лексичних вправ.	2	-
2.	Робота з текстом: «Development of mass tourism». Виконання лексико-граматичних вправ.	2	2
3.	Робота з текстом: «Types of Tourism». Виконання лексико-граматичних вправ. Введення нової теми з граматики: «The Present Participle I. Утворення та вживання». Виконання лексико-граматичних вправ.	2	-
4.	Робота з текстом: «Ecotourism» Виконання лексико-граматичних вправ. Вправи на закріплення теми: «The Present Participle I». Виконання вправ.	2	-
5.	Введення нових ЛО до теми: «Space Tourism». Робота з текстом: «Space Tourism». Виконання лексико-граматичних вправ. Введення нової теми з граматики: «The Past Participle II». Виконання вправ.	2	-
6.	Робота з текстом: «Austria». Виконання лексико-граматичних вправ. Вправи на закріплення теми: «The Past Participle II». Виконання вправ.	2	-
7.	Робота з текстом: «Australia». Виконання лексико-граматичних вправ на закріплення теми: «Present Participle I / Past Participle II».	2	2
8.	Робота з текстом: «Italy». Виконання лексико-граматичних вправ. Презентація по темі.	2	-

Продовження таблиці 3.2

9.	Робота з текстом: «France». Виконання лексико-граматичних вправ. Презентація по темі.	2	-
10.	Робота з текстом: «Spain». Виконання лексико-граматичних вправ. Презентація по темі.	2	-
11.	Робота з текстом: «Greece». Виконання лексико-граматичних вправ. Підготувати презентацію на теми: «The country I'd like to visit the most», «The most visited countries by tourists in the world».	2	2
	Всього за розділом 5.	22	6
	Всього за 6 семестр	60	35
	Всього за навчальний рік	155	70

Таблиця 3.3

Самостійна робота студента і контрольні заходи

№	Зміст самостійної роботи студента	Обсяг год.	Форма контролю	Номер тижня, Контроль роль
1	2	3	4	5
Розділ 2. «У місті. Подорож до країни, мову якої я вивчаю».				
1	Розвиток діалогічного мовлення: «Meals». Скласти 2 діалоги по темі.	2	Конспект	3
2	Робота з текстом «Meals in Britain». Зробити письмовий переклад тексту.	2	Конспект	4
3	Виконання граматичних вправ на тему: «Present Perfect Continuous».	2	Конспект	5
4	Вивчити ЛО за темою «At the Doctor's». Лексико-граматичні вправи за темою.	2	Конспект	4
5	Виконання граматичних вправ на тему: «Past Perfect Continuous».	4	Конспект	5
6	Виконання лексико-граматичних вправ до теми: ««The Future Perfect Continuous».	2	Конспект	6
7	Виконання граматичних вправ на тему: «Sequence of Tenses».	2	Читання і переклад	7
8	Виконання граматичних вправ на тему : «The Passive Voice».	2	Читання і переклад	8
	Всього за розділом 2.	18		
Розділ 3. Ділове спілкування та листування.				

9	Робота з текстом : «Yourself and the Market». Зробити письмовий переклад та поставити питання до тексту.	2	Читання і переклад	8
<i>Продовження таблиці 3.3</i>				
10	Виконання граматичних вправ на тему: «Дієприкметник минулого часу».	2	Конспект, усне опитування	9
11	Виконання граматичних вправ на тему: «Дієприкметник теперішнього часу».	2	Конспект, усне опитування	10
12	Виконання граматичних вправ на тему: «Герундій».	2	Конспект, усне опитування	11
13	Робота з текстом: «Economic Development of Great Britain».	2	Читання і переклад	11
14	Написати твір на тему: « Традиції у Великобританії».	2	Читання і переклад	12
15	Написати твір на тему: « Computer in our life».	1	усне опитування	12
	Всього за розділом 3	13		
	Всього за 3 семестр	35		
Розділ 4. «Туризм. Країнознавство».				
1	Робота з текстом: «Development of mass tourism». Виконання лексико-граматичних вправ. Скласти запитання до тексту	2	Конспект, письмове опитування	1
2	Лексико-граматичні вправи на теми: «Герундій, Дієприкметник теперішнього часу та віддієслівний іменник».	2	Конспект, письмове опитування	2
3	Підготувати презентацію на теми: «The country I'd like to visit the most», «The most visited countries by tourists in the world».	2	усне опитування	3
	Всього за розділом 4	6		
17	Підготовка монологічних висловлювань за темою	2	усне опитування	18
	Всього за розділом 4.	14		
	Всього за 4 семестр	35		
	Всього за навчальний рік	70		

Пропонуємо такі навчально-методичні матеріали з дисципліни «Практичний курс іноземної мови» (див. Додаток В)

Нижче наводимо методичні розробки практичних занять з іноземної мови, під час проведення яких ми дбали про формування комунікативної

компетентності студентів і дотримання вище зазначених педагогічних умов.

Тема «Travelling» (Подорож)

Навчальна мета:

- удосконалювати вміння студентів у монологічному мовленні за даною темою;
- удосконалити навички вживання активних ЛО теми в усному мовленні та письмі;
- закріпити знання лексичних одиниць за темою та вміння вживати їх в ситуативній мовленнєвій діяльності;
- розширити загальну філологічну обізнаність студентів;

Розвивальна мета:

- розвивати кмітливість та мовленнєву реакцію;
- розвивати мовну і слухову пам'ять;
- підвищувати стилістичну культуру мовлення;
- розвивати зв'язне усне й писемне мовлення, творчу уяву;
- розвивати вміння і навички правильного користування мовних кліше,
- словосполучень та активних ЛО;
- розвивати навички мовного самоконтролю.

Виховна мета:

- виховувати культуру спілкування студентів;
- виховувати позитивне ставлення до іноземної мови, до подорожей;
- виховувати розуміння важливості оволодіння іноземною мовою і потреби користування нею як засобом спілкування під час подорожі.

Форма проведення: практичне заняття.

Обладнання: дошка, картки із завданнями, роздатковий матеріал.

Література:

Гужва Т. Английские разговорные темы. Харьков: «Фолио», 2006.

Шпак В.К. Англійська мова для повсякденного спілкування. К.: Вища школа, 2005. 302 с.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Початок заняття. Good morning, students. You all remember that knowledge of English language is compulsory skill in today's world. Every lesson we continue to improve this skill.

I. Повідомлення теми та мети заняття.

Today we have the final lesson on the theme "Travelling"

You have already known the main words about the theme "Travelling". Let's recollect them together.

Актуалізація опорних знань

Завдання 1. Фронтальне опитування ЛО та мовних кліше за темою.

II. Основна частина заняття

Завдання 2. I knew you could do it and I'm proud of you.

Look at the pictures of different kinds of holiday. Which of them do you prefer? Why? (Студенти говорять свої думки щодо типу подорожей представлених на картинках)

Завдання 3. «Мозковий штурм»

Назвіть переваги подорожей. У кожного студента конверт із реченням :

The most important advantages in traveling are

(Коли всі студенти записали свій варіант, виймають картки із конверта і знайомляться із запропонованими ідеями).

Завдання 4. Виконайте анкету і скажіть вашому партнеру погоджуєтеся ви чи ні з результатами Do the Personality Questionnaire and discuss its results with your partner(s). Say whether you agree or disagree with the personality features you are assigned. Ask for your partner(s) opinion about you.

A Where do you like spending your holidays?

- 1) in the country
- 2) at the seaside
- 3) in the mountains
- 4) at a camping

B Who do you like going with?

- 1) your best friend
- 2) a group of friends
- 3) on your own
- 4) with your family

C What do you hate doing on holiday?

- 1) being alone all the time
- 2) being in a crowd all the time
- 3) meeting new people every day
- 4) being with just your family

D How do you like having your meals on holidays?

- 1) cooking your own meals
- 2) having all the meals in the same
- 3) eating in different places café every day
- 4) going without regular meals

E What things do you enjoy doing in the afternoon?

- 1) lying in the sun all day long
- 2) bathing
- 3) walking
- 4) lying in bed reading

F What things do you enjoy doing in the evenings?

- 1) going to a disco
- 2) listening to music on the radio
- 3) going to symphony concerts
- 4) having parties

What is your score?

A 1- a 2- b 3- c 4- d

B 1- d 2- a 3- c 4- b

C 1- c 2- d 3- b 4- a

D 1- d 2- b 3- c 4- a

E 1- c 2- d 3- b 4- a

F 1- a 2- b 3- c 4- d

Add up the number of times you score “a”, “b”, “c” or “d”. If you get mainly:

1) “a”: You are shy. You find it difficult to have a lot of friends. You can enjoy the arts.

2) “b”: You are serious, a master of your feelings. Your head rules your heart but you have a friendly nature.

3) “c”: You are romantic and imaginative. You are kind and generous, but you find it difficult to make a lot of friends.

4) “d”: You are a relaxed and happy person. You’re impatient, enjoy life and pleasures. You like to be the centre of attention.

Завдання 5. *Put these words and phrases into the following categories:*

Ship, Plane and Train, Buses

express, carriage, ferry, platform, co-pilot, radar, rear view mirror, compartment, wagon, purser, horn, flight attendant, boarding pass, engine room, life-jacket, dashboard, cruise, departure lounge, cabin, ticket inspector, flight, delayed, sail, runway, voyage, land, rails.

Завдання 6.

Рольова діалогова гра. With your partner practice the following sentences. Trade roles. Learn it by heart.

Talk on Travelling

A....Do you like travelling / to travel?

B....Yes, I like enjoy / fond of / keen of traveling / to travel.

A....*What / which ways of traveling are there?*

B...There are many ways of traveling: by train (by rail), by sea (by boat / ship), by air (by plane), by hitchhiking, rambling (on foot), by bus / by coach or in a car.

A. *What / which way of travelling do you prefer / like best of all?*

B. I prefer / like traveling going by... on ... in... (best of all)

A.....*Why do you prefer travelling by / in / on ...?*

Because:

- it is the quickest and the most convenient way of travelling.
- if I feel tired or I like the scenery / a particular spot I can stop / set out wherever I want.

- I can see and enjoy delightful spots on my way.
- I can meet and make friends with many people on a trip I can add very much to my knowledge of our / (other) country(ies).

A. *What should / must I do before starting on a trip?*

B. First I must...

a) make up my mind whether to take a trip to some place in this country or go on a trip abroad	agency	e) buy tickets in the booking- office
b) plan my trip		f) reserve / book a room in a hotel
c) study maps, time-tables, tourist guidebooks and travel brochures	to be on the safe side / just in case	g) pack all the necessary things.
d) make inquiries in the travel		

A. *Why do you like to travel / travelling?*

B. I think it's nice exciting interesting useful to see new places (foreign countries) with their specific customs, traditions, architecture, historical monuments, people's way of life, in short, to see everything worth seeing with my own eyes.

A. *How do you like to travel / travelling?*

B. I like to travel / travelling...

a) alone

c) individually / on my own

b) with my friends / family

d) in a group / take a package tour.

A. *Where do you prefer to have / spend your holidays?*

B. I prefer to have my holidays...

- a) in a tourist centre
- b) at my relatives
- c) at my friends
- d) in a youth camp
- e) renting a room / a flat
- f) in a hotel / motel.

A. *What was your last trip like?*

B. My last trip by land (journey)/by sea(voyage/ cruise)/by air was very interesting/pleasant/ busy/ great fun/ a real challenge.

A. *Have you decided where to go to for your summer holiday?*

B. Well, nothing's definite as yet. Somewhere not too hot, though. I'd be happy to stay out of town and canoeing.

A. *Somewhere out of the way?*

B. Yes, the fewer holiday-makers, the better. I don't enjoy crowds.

A. *Neither do I. / I don't enjoy them either.*

B. Fancy sightseeing, sunbathing, mountain climbing, or simply just walking!

A. *I can't afford a holiday this year. But if I could I'd travel light and in full comfort.*

B. Luxury facilities matter a lot for me.

A. *The Baltic coast(Прибалтика) is a terrific place for such a holiday, isn't it?*

B. Yes, if the weather is fine.

A. *What would you say to an outing this very Sunday? We're all for it!*

B. I'm always homesick in a couple of weeks.

A. *I like to be "on the go"(на ногах) from morning till late at night.*

B. I'd like to take a leave of absence in summer.

A. *I prefer to plan a lazy day or two at the shore (in the forest, at the river-side).*

B. As for the «hidden costs», I think there may be some surcharges because

of fuel price increases or changes in the exchange rate.

Завдання 7

Робота в малих групах (дискусія на тему: у який спосіб би ви хотіли провести канікули, студенти виконують завдання з карток)

Most of us dream of the coming holidays. In small groups discuss the way you would like to spend them and explain why using the prompts given below.

Plans for Holidays (картки)

1. *Where would you prefer to spend your holidays?*

– in the country / at the seaside / in the mountains / in a far-away exotic country, ...

2. *Which of the landscapes most appeal to you?*

- a little fishing village with white-washed houses and green hills behind
- a beautiful mountain lake with dark forests around and mist in the air
- the view from a mountain top on a clean day, when you can see for miles
- a large garden with trees and a lot of flowers.
-

3. *Who would you prefer to go with?*

– just with your best friend / with a group of friends / on your own / with some member(s) of your family....

4. *What would you most hate?*

- missing your plane / boat and having to change some of your plans
- having rain all the time and not being able to admire the landscape you came for
- having to take some urgent work that you must do during your holiday
- staying in a very noisy hotel
-

5. *How would you most enjoy spending one of your days?*

- going on a picnic with friends you have made at the hotel or campsite
- sunbathing on the beach or in the garden

- going for a long walk that you have planned beforehand
- spending the day out on a boat
-

6. *How would you prefer to have your meals during the holidays?*

- buying food from local shops and cooking your own meals
- taking all the meals in the hotel where you're staying
- eating in different places every day – wherever you are
- going to typical local restaurants
-

7. *When you are travelling by train, what do you usually choose to do?*

- look out of the window and day-dream
- think of what you will do when you arrive
- read books and magazines
- try to talk with the people sitting next to you
-

Завдання 8

Розв'язання проблемної ситуації, робота в парах Work with a partner.

Have you ever travelled for any of the reasons given below? Tell your partner.

- to escape boredom
- to run away from a broken heart
- to broaden your experience of the world
- to learn languages
- to get a suntan
- to live out your dreams
- to take a break from your career
- to visit historical sites or travel along a historical route
- to raise money for charity

Can you think of any other reasons to go travelling?

Завдання 9 Порівняйте зображені на фото різні види відпочинку, поясніть який ви б хотіли. Here are two photographs showing different kinds of holiday. I'd like you to compare them and tell us which holiday you would prefer to go on. You have about one minute to do this, so don't worry if I interrupt you.

Завдання 10 Role-play a round-table discussion of various adventure holidays.

III. Заключна частина заняття

Підведення підсумків.

Your work today was rather intensive and now it's time to make summary: what were we talking about today?

Інструкції щодо виконання домашнього завдання.

Тема: Success and successful people

Навчальна мета

удосконалити навички вживання активних ЛО теми в усному мовленні

та письмі;

– закріпити знання лексичних одиниць за темою та вміння вживати їх в ситуативній мовленнєвій діяльності;

– розширити загальну філологічну обізнаність студентів;

Розвивальна мета:

– розвивати кмітливість та мовленнєву реакцію;

– розвивати мовну і слухову пам'ять;

– підвищувати стилістичну культуру мовлення;

– розвивати зв'язне усне й писемне мовлення, творчу уяву;

– розвивати вміння і навички правильного користування мовних кліше,

– словосполучень та активних ЛО;

– розвивати навички мовного самоконтролю.

Виховна мета:

– виховувати культуру спілкування студентів;

– виховувати позитивне ставлення до іноземної мови, до людей, які досягли успіху у своєму житті;

– виховувати розуміння важливості оволодіння іноземною мовою і потреби користування нею як засобом спілкування.

Форма проведення: практичне заняття.

Обладнання: дошка, картки із завданнями, роздатковий матеріал, слайди, відео.

Задачі заняття:

1. знаходити необхідну інформацію з прочитаного і почутого;

2. знати основну лексику і будувати за допомогою неї мовні висловлювання;

3. брати участь у бесіді, висловлювати свою точку зору з проблеми, що обговорюється;

4. ознайомити з біографією успішних знаменитих людей;

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. Організаційний момент.

Good afternoon, students. I'm glad to see you.

How are you today? Now come to me and choose one thing from the box.

A car. Do you like cars? Do you want to have a big expensive car in the future?

Money. Do you want to have a lot of / enough money and buy everything you want?

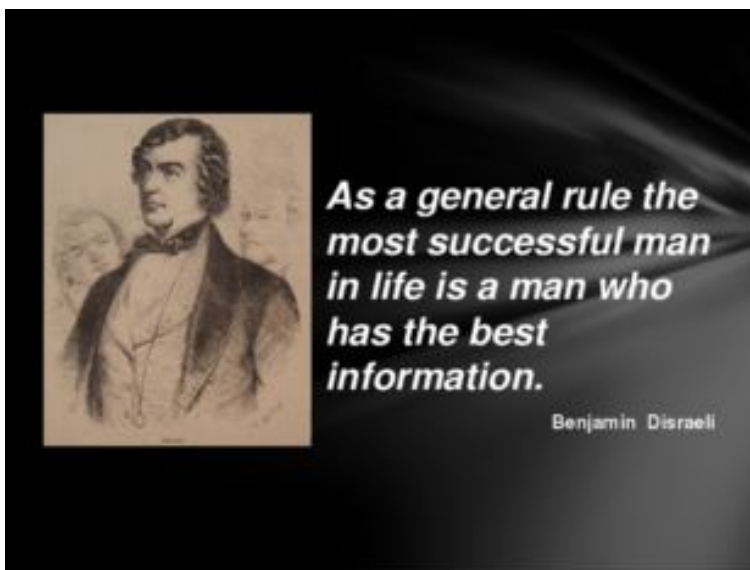
A house. Would you like to have a beautiful house?

Do you want to have a good job in the future, respect, high salary?

I think all of us want to have these things in our life.

Завдання 1. Now I ask you to look at the picture1 and say your ideas about the theme of the lesson.

Слайд 1 Benjamin Disraeli

As a general rule the most successful man in life is a man who has the best information. Benjamin Disraeli

Постановка мети і завдань заняття. Мотивація навчальної діяльності студентів.

Answer my question. What are we going to talk about?

(Ми будемо обговорювати, що таке успіх, які це успішні люди, а також що треба для того, щоб стати успішним).

We are going to speak about success and successful people and their career. And discuss what is important to be successful in your career and your life. (celebrities, actors and actresses, success).

Завдання 2 Робота в парах. Well, we are going to speak about success and successful people and their career. And, of course, how to achieve success.

Work in pairs. Read the task, please. You can see the list of things which help you to be successful in your career or life. You have 2 minutes to translate these words. Use a dictionary, if it's necessary. Discuss what is important to be successful in your career and your life.

Завдання 2. Оберіть три найважливіші речі для успіху, на вашу думку (Choose three the most important things to you)

talent	a lot of experience	rich parents	hard work
self-confidence	a lot of luck,	high self-esteem	good looks

We think ... are the most important things to achieve success.

Very good. It's your opinion. But sometimes people don't know these important things and they can't achieve anything. We are going to listen to the conversation

I agree with ... because I think ... is the most important to have success.

Now think about sentences «Не здавайся так просто» і «Ти повинен вірити у себе». Very good advice to you “Don't give up and believe in yourself!”

Завдання 3. Гра, робота в трійках. Let's play game. Work In group of three and name people (politicians, actors, singers, it doesn't matter). Group № 1- people who reached success by good connections, rich parents, good looks(Parris Hilton, Alsul...) Group №2 – hard work (Steve Jobs, Eugenie Plyuschenko, ...).

Завдання 4. Перегляд і обговорення відео про успіх. Watching the short video about the famous actor Will Smith.

Well, this is your opinions and now let's watch a video about success. This is a famous actor Will Smith and he tells about his way of success and shares his experience with people. Try to guess what is important for him to get success.

Do you agree with him?

I think,... is / are important for him.

Now read.

He said:

“Talent you have naturally but SKILLS are only developed by hours and hours and hours of work.”

“While other guys eating I’m working, while other guys sleeping I’m working ...”

“No matter how talented you are ... if you don’t study, if you don’t work very hard ... to be better every single day”.

Look! For Will’s opinion, success is hard work and skills and a bit of talent. I want you to make a conclusion of our discussion, today.

Завдання 5 «Мікрофон» (кожному студенту надається уявний «мікрофон» для висловлення своєї думки щодо запропонованих речень).

- If you want to be successful you should
- The most important things to achieve success
- It let’s / gives you ...

Don’t give up and believe in yourself!

Don’t be lazy.

Of course, the main thing is hard work, a good education, self-confidence. And if Mother Nature is kind to you and in addition you are talented and lucky, you have all chances to reach success.

Завдання 6 Перегляд і обговорення слайдів 2 і 3

Look at these people. Do you know them? Who are they? What are they?

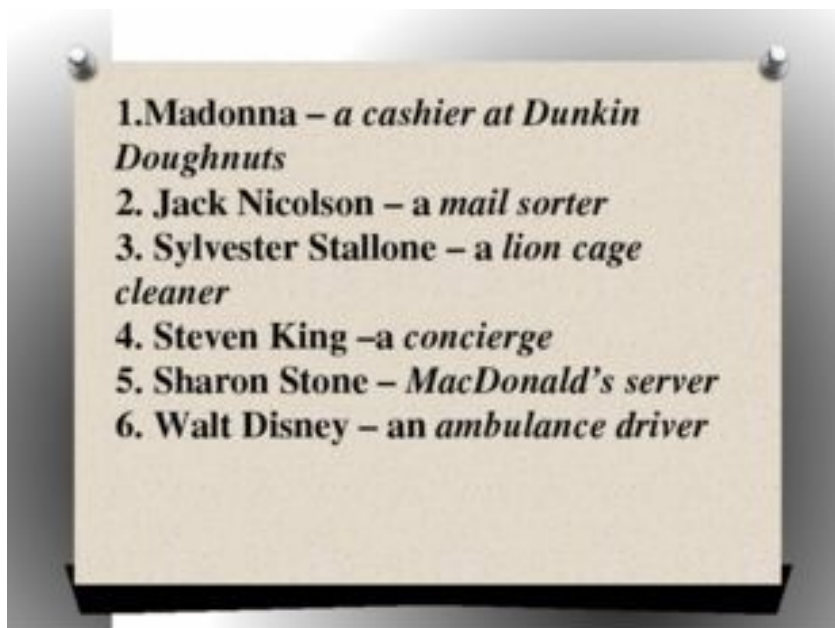
These are famous people all over the world. But do you know something about their first jobs. I think, no. Listen to the tape and you will. Match the person and their first job.

Слайд 2 Famous people

1.Madonna 2.Jack Nicolson 3.Sylvester Stallone 4.Steven King 5.Sharon Stone 6.Walt Disney What were they before they started their careers?

Слайд 3 What were they?

1.Madonna – a cashier at Dunkin Doughnuts 2. Jack Nicolson – a mail sorter
3. Sylvester Stallone – a lion cage cleaner 4. Steven King – a concierge 5. Sharon Stone – MacDonald's server 6. Walt Disney – an ambulance driver

Madonna was a ...

1. Homework .
2. Рефлексия. Now, look at the papers on your desks and discuss your work today. Did you achieve success today?

Завдання 7

Робота в групах

1. If you don't get a good education, you're unlikely to achieve anything. 2. If you have talent and work really hard, you're sure to be successful. 3. If you have a low self-esteem, you are unlikely to be successful. 4. If you have good looks and talent you're sure to be successful.

Завдання 8 Продовжіть речення :

Слайд 4 What is important to be successful?

What is important to be successful?

Talent	rich parents (or: good connections)	self-confidence	high self-esteem

I'm sure that...

In my opinion

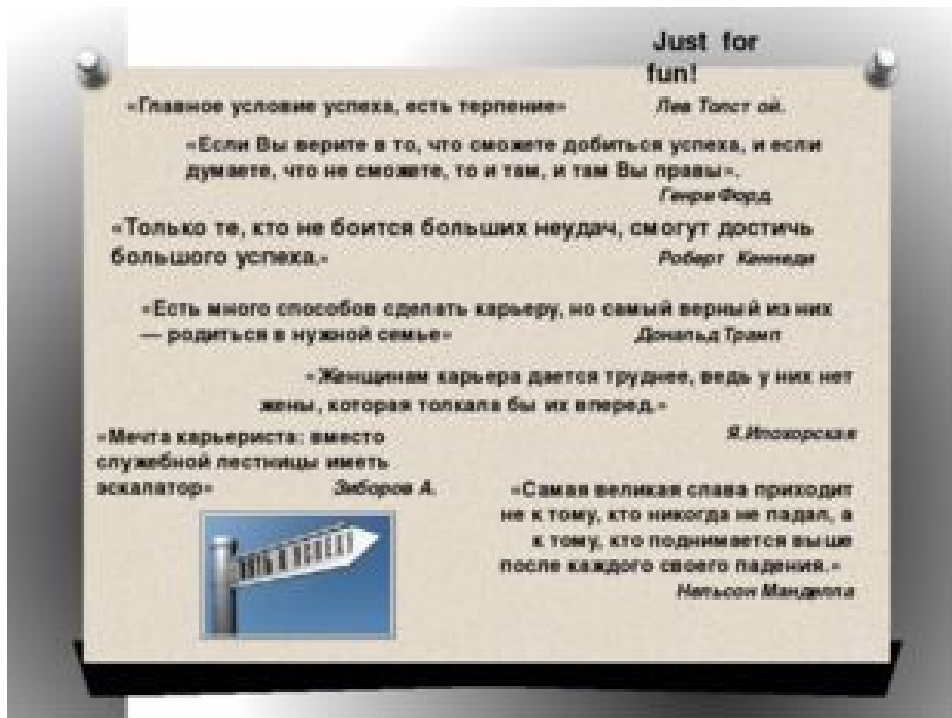
There is no doubt for me that...

What is important to be successful? I'm sure that... In my opinion ... There is no doubt for me that... Talent rich parents (or:good connections) self-confidence high self-esteem a lot of experience a lot of patience and hardwork a lot of luck good looks.

Завдання 9:

Обговорення слайду 5:

Слайд 5 Головна умова успіху

«Головна умова успіху є терпіння» Лев Толстой.

«Якщо Ви вірите в те, що зможете домогтися успіху, і якщо думаєте, що не зможете, то і там, і там Ви маєте рацію» Генрі Форд.

«Тільки ті, хто не боїться великих невдач, зможуть досягти великого успіху» Роберт Кеннеді

«Є багато способів зробити кар'єру, але найвірніший із них – народитися в потрібній родині» Дональд Трамп

«Мрія кар'єриста: замість службової драбини мати ескалатор» А. Зіборов.

«Найбільша слава приходиться не до того, хто ніколи не падав, а до того, хто піднімається вище після кожного свого падіння» Н. Манделла.

III. Заключна частина заняття

Підведення підсумків.

Your work today was rather intensive and now it's time to make summary: what were we talking about today?

So, success is...

If you want to be successful, you should ...

Інструкції щодо виконання домашнього завдання.

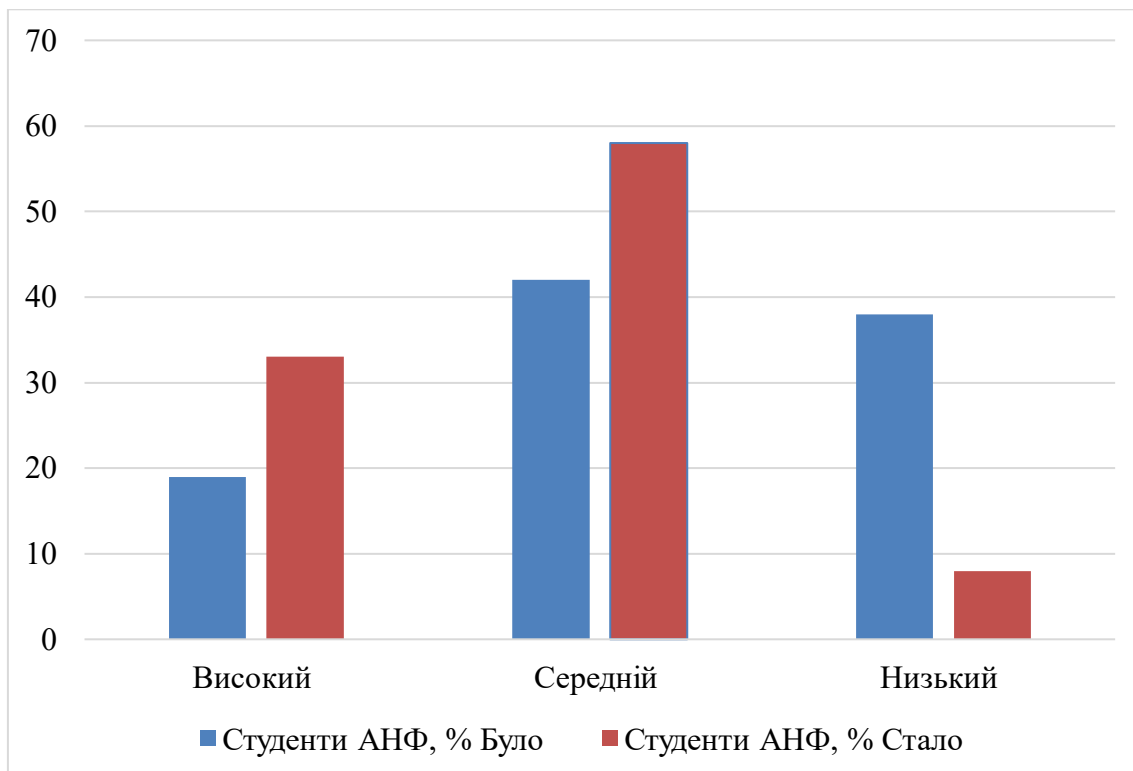
Впровадження усіх вище згаданих рекомендацій сприяло покращенню рівня комунікативної компетентності у групі АНФ-18, із якою ми працювали, маючи на меті підвищити показники середнього і високого рівнів сформованості комунікативної компетентності. Переглянувши журнал успішності студентів даної групи, через деякий час після впровадження розроблених нами методичних рекомендацій, ми побачили, що показники середнього і високого рівнів сформованості комунікативної компетентності студентів цієї групи підвищилися на 16 % і 14 % відповідно, показники ж низького значно знизилися (на 30 %).

Таблиця 3.4.

Порівняльні данні сформованості рівнів комунікативної компетентності

Група опитаних	Кількість студентів, чол.	Рівні комунікативної компетентності до і після впровадження рекомендацій, %					
		високий		середній		низький	
Група АНФ-18	28	19	33	42	58	38	8

Для більш зручного і кращого розуміння досягнутих успіхів представляємо діаграму рівнів сформованості комунікативної компетентності студентів групи АНФ-18 Мал.1

Мал.1. Діаграма рівнів сформованості комунікативної сформованості студентів групи АНФ-18

Усі вище зазначені результати підтверджують ефективність застосування наших методичних рекомендацій.

Висновки до третього розділу

Мета дидактичного процесу в тому, щоб створити найбільш сприятливі умови для вирішення цього завдання. Кожна з виділених нами педагогічних умов вирішує певну задачу, формуючи необхідні уміння та навички, але щоб досягти високих результатів необхідна єдність і комплексне застосування як зовнішніх так і внутрішніх педагогічних умов. Серед найбільш важливих педагогічних умов ми виділяємо наступні:

- створення психологічного клімату,
- формування позитивної мотивації (створення ситуації успіху),
- використання індивідуального підходу до студентів у процесі навчання,

- спілкування з носіями (перебування у середовищі з високим рівнем спілкування іноземною мовою),
- використання нестандартних форм роботи.

ВИСНОВКИ

Впровадження в українській освіті компетентнісно-орієнтованого навчання зосереджується не на накопиченні знань, а на формуванні здатності практично діяти, бути готовим використовувати отримані знання для вирішення соціальних та професійних проблемних ситуацій.

Від рівня сформованості комунікативної компетентності залежить наскільки майбутній фахівець зможе взаємодіяти у своєму суспільстві, а успіх комунікації залежить від сформованості у співрозмовників мовної, мовленнєвої компетентностей.

Особливе місце комунікація займає у професійній діяльності фахівців у педагогічній сфері, адже праця педагога – це завжди спілкування. Від того, наскільки вони грамотно побудують своє спілкування з підростаючим поколінням, залежить результат їх професійної діяльності, а це майбутнє нашої країни. Тому мова у майбутніх педагогів виступає як носій інформації і як засіб впливу на інших людей. Саме тому вона повинна бути виразною, логічно-структурованою, грамотною, адже всі ці якості мови безпосередньо впливають на особистість іншої людини, її думку, настрій, вчинки і на все подальше життя

У роботі наведений теоретичний аналіз ключових понять, визначено структуру іншомовної комунікативної компетентності та виділені педагогічні умови ефективного формування комунікативної компетентності майбутніх педагогічних фахівців у процесі вивчення іноземної мови. Відповідно до мети та поставлених завдань одержано такі основні **результати**:

– здійснено аналіз наукової літератури з проблеми дослідження та з'ясовано сутність базових понять дослідження: «компетенція», «компетентність», «комунікативна компетентність»;

– теоретично обґрунтовано педагогічні умови ефективного формування комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови у ЗВО;

– здійснено аналіз стану проблеми формування комунікативної компетентності студентів Криворізького державного педагогічного університету у процесі вивчення іноземної мови;

– розроблено орієнтовну програму щодо формування комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови у ЗВО;

– підготовлено методичні розробки занять щодо формування комунікативної компетентності студентів Криворізького державного педагогічного університету у процесі вивчення іноземної мови;

– розроблені методичні рекомендації щодо формування комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови у ЗВО.

Отримані результати дають підставу робити такі **висновки**:

1. Освітні установи мають готувати багаторівневого фахівця, спеціаліста широкого профілю із можливістю реалізації себе у декількох суміжних професіях, який може швидко адаптуватися сам та мобілізувати свої знання, набувати нові знання, підвищувати власний професійний рівень. Зміни на ринку праці диктують вимоги до рівня підготовки та розвитку особистісних якостей майбутнього фахівця.

2. Майбутній педагог повинен мати якісну професійну мовленнєву підготовку, вміти мобілізувати свої мовні знання і вміння в комунікативних ситуаціях професійної діяльності.

3. Формування комунікативної компетентності – це комплексний процес і для того, щоб його забезпечити необхідна відповідна організація навчального процесу.

4. Закладам вищої освіти необхідно створювати сприятливі умови для ефективного формування комунікативної компетентності у процесі вивчення іноземної мови. Серед таких умов ми виділили: створення

психологічного клімату, формування позитивної мотивації (створення ситуації успіху), використання індивідуального підходу до студентів у процесі навчання, спілкування з носіями (перебування у середовищі з високим рівнем спілкування іноземною мовою), використання нестандартних форм роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса. М. :Просвещение, 1982. 192 с.
2. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики: підручник. Київ: Академія, 2009. 376 с.
3. Белкин А. Ситуация успеха. Как ее создать. Книга для учителя. Москва, Просвещение, 1991. 176 с.
4. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в освіті URL: <http://lib.iitta.gov.ua/9772/1/10-35-1-PB%20%281%29.pdf>
5. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики/ під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: “К.І.С.”, 2004. 112 с.
6. Вольфовська Т. О. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети. *Шлях освіти*. 2001. № 3. С. 13 – 16.
7. Галицька М. М. Педагогічна технологія формування у студентів вищих навчальних закладів немовних спеціальностей готовності до іншомовного спілкування. *Освітній дискурс*. 2015 № 4 (12) URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/320/263>
8. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранному языку: Пособие для учителя / Н. Д. Гальскова. Москва. АРКТИ-Глосса, 2000. 165 с.
9. Гез Н. И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований. *Иностранные языки в школе*. 1985. № 2. С. 17–24.

10. Герасименко Ю. А. Комунікативна компетентність як складник професійної компетентності сучасного вчителя. *Педагогічне Криворіжжя: педагогічний альманах: зб. Науково-методичних праць*. Кривий Ріг: ФО-П Маринченко С. В. 2019. Вип. 5. 107 с. С. 82–83
11. Герасименко Ю. А. Характеристика змісту, структури і рівнів комунікативної компетентності майбутніх учителів // Міжнародний електронний науково-практичний журнал «WayScience», Дніпро, 2019. Т. 1. с. 126–130.
12. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8. С. 224–233.
13. Гончар Т. І. Комунікативна компетентність: суть, структура, розвиток / Т. І. Гончар URL: https://.knukim.edu.ua/articles_gonchar.htm
14. Гринюк Г. А., Семенчук Ю. О. Етапи формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів економічних спеціальностей. *Іноземні мови*. 2006. № 2. С. 22–27.
15. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/896-93-%D0%BF>
16. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
17. Зимняя И. А. Педагогическая психология. Москва: Издательская корпорация «Логос», 1999. 384 с.
18. Зимняя И. А. Ключевые компетенции новая парадигма результата современного образования/ И. Зимняя // Высшее образование сегодня. 2003. № 5. С.34–42.
19. Зязюн І. А. Гуманістична парадигма в освіті / І. А. Зязюн // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку. Частина І. Київ: Інститут пед-ки і псих-ї, 1996. с. 8–12.

20. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: Монографія / За заг. ред. Ф. Г. Ващука. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 560 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/3717>
21. Кіш Н. В. Компетентністний підхід до формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* № 9 (Ч. 1), 2014. с. 146–153.
22. Клочко В. І. Формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей засобами сучасних інформаційних технологій : монографія / В. І. Клочко, М. Г. Прадівляний. Вінниця: ВНТУ, 2009. 196 с.
23. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти. *Іноземні мови в навчальних закладах*. Педагогічна преса, 2003. С.133.
24. Козак С. В. Формування іномовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Одеса, 2001. 20 с.
25. Концепція викладання іноземних мов у Київському національному університеті ім. Т. Шевченко м. Київ 2009. URL: <http://philology.knu.ua/student/2012/Conception1.pdf>
26. Костенко Н. І. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів ВНЗ нефілологічних спеціальностей. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2012_5_21
27. Коротун О. О. До питання структури іншомовної комунікативної компетентності. URL: www.ntsai-efon-npu.at.ua/blog/2009-10-20-104
28. Логутина Н. В. Педагогічні умови формування готовності до професійного іншомовного спілкування у майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності. *Проблеми інженерно-педагогічної*

- [освіту.](#) 2007. № 18–19. С. 281–288.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2007_18-19_35
29. Малихін О. В. Компетентністний підхід у навчання іноземної мови студентів філологічних спеціальностей. *Молодий вчений* № 12.1 (40). 2016. с. 462 URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12.1/106.pdf>
30. Методика викладання іноземних мов: Підручник / Кол. авторів під керів. Ніколаєвої С. Ю. Київ: Ленвіт, 2002. 328 с.
31. Методика викладання у вищій школі. Навчально-практичний посібник. / за заг. ред. В. Блінова, В. Виненко, И. Сергієва. Москва: ЮрайтСерія. 2014. 315 с.
32. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / за ред. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. Київ. 2004. 24 с.
33. Національний освітній глосарій: вища освіта /уклад. І. І. Бабин [та ін.]; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 100 с.
34. Новий тлумачний словник української мови у 4 т. Київ: Аконіт, 1999. Т.3. 910 с.
35. Образцов П. И., Иванова О. Ю. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов / под. ред. П. И. Образцов, О. Ю. Иванова. Орел: ОГУ, 2005. 114 с.
36. Овчарук О. В. Компетентністний підхід до формування змісту середньої освіти: досвід зарубіжних країн/ під заг. ред. О.В.Овчарук. Київ: “К.І.С.”, 2004. 112 с.
37. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посіб. / за ред. А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, [та ін.]. Київ: ІСДО, 1993. 336 с.

38. Освітньо-професійна програма підготовки здобувачів вищої освіти КДПУ першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності середня освіта (мова і література англійська) / укладачі О. Гладка, І. Салата. Кривий Ріг, 2016. 41 с. URL: <https://kdpu.edu.ua/anhliiskoi-movuy-z-metodykoii-vykladannia/zahalna-informatsiia/pro-kafedru.html>
39. Павлютенков Є. М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях). Харків: Вид. група «Основа», 2008. 128 с.
40. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.
41. Пономарьов О. С. Модель професійної діяльності фахівця / НТУ, ХП, 2006. 33 с.
42. Пристай Г. В. Навчання в співробітництві як засіб активізації пізнавальної діяльності на уроці англійської мови у ВНЗ. *Вісник Харків. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна*. № 1072. с. 136–141.
43. Про затвердження національної рамки кваліфікацій. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12>
44. Про освіту: Закон України від 05. 09. 2017. URL: <http://zakon5/rada.gov.ua/laws/2145-19>
45. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок, В. О. Іваніщева, Л. Й. Клименко, Т. І. Козимирська, С. І. Кострицька, Т. І. Скрипник, Н. Ю. Тодорова, А. О. Ходцева. Київ: Ленвіт, 2005. 119 с. URL: http://im.nmu.org.ua/ua/library/national_esp_curriculum.pdf
46. Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року / розроблено робочою групою під керівництвом Міністерства освіти і науки України

- URL: http://mdu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/01/strategiya_reformuvannya_vyshchoyi_osvity_2.0.pdf
47. Сисоєва С. Різниця понять. Чи постраждає зміст закону? *Газета «Освіта»*, № 26–27, 17–24 червня 2015 р. URL: http://naps.gov.ua/ua/press/about_us/726/.
 48. Соціологічна енциклопедія / Укладач В. Г. Городяненко. Київ: Академвидав, 2008. 456 с.
 49. Сура Н. А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: 13. 00. 04. Луганськ, 2005.
 50. Тверезовська Н., Філіппова Л. Сутність та зміст поняття “педагогічні умови”. *Нова педагогічна думка*. 2009. № 3. с. 90 – 92
 51. Тинкалюк О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2008. Вип 24. С. 53–63
 52. Философский энциклопедический словарь/ Гл. редакция: Л. Иличев, П. Федосеев, С. Ковалев, В. Панов. Москва: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с.
 53. Hymes D. On Communicative Competence // С. J. Brumfit and K. Johnson (Eds.). *The Communicative Approach to Language Teaching*. – London, 1979. p. 5–27.
 54. Холмакова Ю. В. Мотивація до вивчення іноземних мови як феномен сучасної науки та практики. *«Young Scientist»* № 4.1 (31.1) с. 103-105
 55. Хомский Н. Язык и мышление. Москва, 1972.
 56. Хуторской А. В. Компетентность как дидактическое понятие: содержание, структура и модели конструирования / А. В. Хуторской, Л. Н. Хуторская *Проектирование и организация самостоятельной работы студентов в контексте компетентностного подхода* :

- Межвузовский сб. науч. тр. / под ред. А. А. Орлова. Вып. 1. Тула: Изд-во Тул. гос. пед. ун-та им. Л. Н. Толстого, 2008. С. 117–137.
57. Часнікова О. В. Компетентнісний підхід в освіті як основа її реформування URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2607
58. Шехонин А. А. Компетентностно-ориентированные задания в системе высшего образования / А. А. Шехонин, В. А. Тарлыков, И. В. Клещева и др. СПб.: НИУ ИТМО, 2014. 98 с.
[URL:http://window.edu.ru/resource/483/80483/files/itmo1571.pdf](http://window.edu.ru/resource/483/80483/files/itmo1571.pdf)
59. Spitzberg, B. H., & Cupach, W. R. Interpersonal communication competence. URL:<http://www.uky.edu/~drlane/capstone/interpersonal/competence.htm>
60. Oxford Advanced Learner's Dictionary, 2005. 615 с.

ДОДАТКИ

Додаток А.

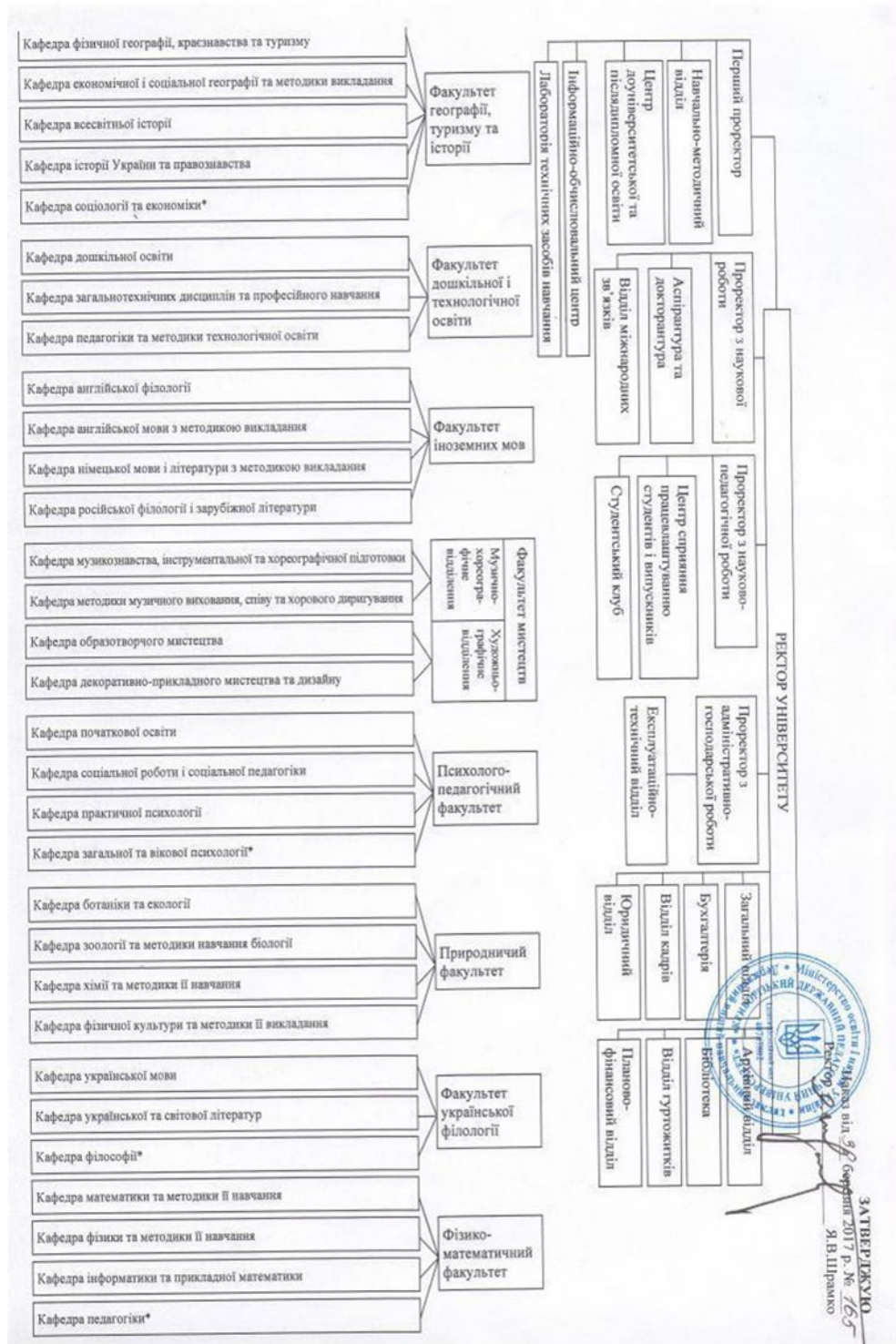
**Рівні володіння мовою, розроблені Асоціацією Мовних Експертів ALTE
(The Association of Language Testers in Europe) згідно із
Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти**

Досвідчений користувач	C 2	Може розуміти без утруднень практично все, що чує або читає. Може вилучити інформацію з різних усних чи письмових джерел, узагальнити її і зробити аргументований виклад у зв'язній формі. Може висловлюватись спонтанно, дуже швидко і точно, диференціюючи найтонші відтінки смислу у досить складних ситуаціях.
	C 1	Може розуміти широкий спектр досить складних та об'ємних текстів і розпізнавати імпліцитне значення. Може висловлюватись швидко і спонтанно без помітних утруднень, пов'язаних з пошуком засобів вираження. Може ефективно і гнучко користуватись мовою у суспільному житті, навчанні та з професійними цілями. Може чітко, логічно, детально висловлюватись на складні теми, демонструючи свідоме володіння граматичними структурами, конекторами та зв'язними програмами висловлювання.
Незалежний користувач	B 2	Може розуміти основні ідеї тексту як на конкретну, так і на абстрактну тему, у тому числі й технічні (спеціалізовані) дискусії за своїм фахом. Може нормально спілкуватися з носіями мови з таким ступенем швидкості та спонтанності, який не завдає труднощів жодній із сторін. Може чітко, детально висловлюватись на широке коло тем, виражати свою думку з певної проблеми, наводячи різноманітні аргументи за і проти.

	В 1	Може розуміти основний зміст чіткого нормативного мовлення на теми, близькі і часто вживані на роботі, при навчанні, під час дозвілля тощо. Може вирішити більшість питань під час перебування або подорожі у країні, мова якої вивчається. Може просто і зв'язно висловитись на знайомі теми або теми особистих інтересів. Може описати досвід, події, сподівання, мрії та амбіції, навести стислі пояснення і докази щодо точок зору та планів.
Елементарний користувач	А 2	Може розуміти ізольовані фрази та широко вживані вирази, необхідні для повсякденного спілкування у сферах особистого побуту, сімейного життя, здійснення покупок, місцевої географії, роботи. Може спілкуватись у простих і звичайних ситуаціях, де необхідний простий і прямий обмін інформацією на знайомі та звичні теми. Може описати простими мовними засобами вигляд його/її оточення, найближче середовище і все, що пов'язане зі сферою безпосередніх потреб.

Додаток Б.

Структура Криворізького державного педагогічного університету

Додаток В.**Навчально-методичні матеріали з дисципліни «Практичний курс іноземної мови»**

Рекомендована література до програми

1. Акмалдінова О. М. Learn to speak on your speciality. Київ, 2007. 209 с.
2. Богацкий И. С., Дюканова Н. М. Бизнес-курс английского языка. Киев: ООО «ИП Логос», 2003. 352 с.
3. Верба Л. Г. Граматика сучасної англійської мови. Київ, «Логос», 2010. 352 с.
4. Голіцинський Ю. Англійська мова. Граматика. Збірник вправ. Четверте видання. Київ «А.С.К.», 2005 405 с.
5. Гужва Т. Английские разговорные темы., Харьков, «Фолио», 2006 г.
6. Письменная О. А. Английский для международного туризма, Киев: ООО «ИП Логос», 2010 112 с.
7. Шпак В. К. Англійська мова для повсякденного спілкування / К.: Вицашк., 2005. 302 с.